

Beleidsplan 2025-2028

Museum van
de Geest

MUSEUM
VAN DE
GEEFT

Inhoudsopgave

1 Wij zijn Museum van de Geest	2
1.1 Terugblik	10
2 Naar 2028	13
2.1 Artistieke kwaliteit	17
2.2 Maatschappelijke betekenis	22
2.3 Toegankelijkheid: naar een neurodiverse samenleving	23
3 Hoe gaan we dat doen?	26
3.1 Meerjarig activiteitenprogramma	26
3.2 Publiek en participatie	33
3.3 Educatie	37
4 Organisatie	39

1. Wij zijn Museum van de Geest

Museum van de Geest is *het* nationale museum voor mentale gezondheid. Wij beheren het geheugen van de gezondheidszorg, dat samen met ons gebouw het verhaal vertelt van 700 jaar zorggeschiedenis. Met kunst en cultuur agenderen we al bijna 20 jaar mentale gezondheid. Bespreekbaarheid en het doorbreken van stigma's staan centraal. En we ontwikkelen het genre outsiderkunst in het streven naar een inclusieve kunstwereld. In alles wat wij doen werken we samen met onze doelgroepen, deelnemers, zorgpartners, kunstenaars, ontwerpers en wetenschappers. Gezamenlijk delen we een fascinatie: niets is zo divers, uniek, krachtig en tegelijkertijd zo kwetsbaar als onze geest.

Museum van de Geest voert haar activiteiten uit vanaf twee locaties, in Amsterdam en Haarlem. Beide locaties behoren tot Stichting Het Dolhuys die als paraplu fungeert. Museum van de Geest | Haarlem neemt de museale taken voor haar rekening en Museum van de Geest | Amsterdam neemt de ontwikkelfunctie voor het genre outsiderkunst op zich.

1: Ademtocht, Marisca Voskamp. Foto: Willemien Kamps.

Universele Verklaring van de Open Geest

Ons streven naar een gelijke, inclusieve samenleving, uitgaande van neurodiversiteit¹ is vervat in de Universele Verklaring van de Open Geest. Ons publiek is cruciaal in het bereiken van onze missie en we betrekken onze bezoekers daar nadrukkelijk bij. Het museum ontwikkelde de Universele Verklaring samen met belangenverenigingen, anti-stigma- en zorgpartijen. Al onze bezoekers vragen wij om deze verklaring te onderschrijven. Deze handeling wordt ingezet als expliciet onderdeel van het bewustzijn van de kracht en kwetsbaarheid van de geest, van jezelf en anderen. De Universele Verklaring is tevens ons kompas en toetssteen voor al onze kunst- en cultuurprogramma's.

De Universele Verklaring van de Open Geest luidt:

Iedere geest is anders. Jouw geest werkt anders dan die van wie dan ook. En tijdens je leven verandert de geest voortdurend. Je komt voor uitdagingen te staan. Begaafdheid, talent, beperkingen en ziektes. Het hoort er allemaal bij. Dagelijks worden mensen buitengesloten en niet als volwaardig gezien in onze maatschappij. Dat moet veranderen, want erbij horen is noodzakelijk voor een gezonde geest.

Daarom onderschrijf ik het volgende:

1. *Ik probeer iedereen met een open blik te benaderen.*
2. *Ik denk dat iedereen talenten en mogelijkheden heeft en daarom recht heeft op onderwijs en werk of zinvolle dagbesteding naar vermogen.*
3. *Ik ben tegen stigma en uitsluiting.*
4. *Ik geloof in een samenleving waarin iedereen gehoord en gezien wordt en mee mag doen.*

Wat we doen

Kunst en cultuurprogramma's

Wij maken en programmeren kunst en cultuurprogramma's over mentale gezondheid. Dit doen we op verschillende locaties en in een rijkheid aan vormen: exposities, theaterbelevingen, kunstinterventies, podcasts en literatuurprogramma's. In onze programma's tonen kunstenaars en curatoren hun fascinatie met de menselijke geest. In hun werk agenderen zij urgente actualiteiten rondom mentale gezondheid, reflecteren ze op de historische omgang met de geest en worden binnenwerelden ontsloten die zonder kunst ontoegankelijk zouden zijn.

---

¹ Voor een definitie van neurodiversiteit, zie pagina 5.

Geheugen van de zorgsector

Wij voelen ons verantwoordelijk voor het historisch besef van de omgang met de geest. Daarom beheren, behouden en ontsluiten we sinds de oprichting het materiële en immateriële erfgoed van de mentale gezondheidszorg in Nederland, dat samen met het Dolhuys-gebouw het geheugen van de zorgsector vormt. We laten in de vaste opstelling in Haarlem zien hoe we in de loop der eeuwen omgingen met mensen die als onbegrepen, als 'dol' of 'krankzinnig' werden gezien. Het erfgoed bestaat uit historische zorginnovaties uit de Geestelijke Gezondheidszorg, Verstandelijke Gehandicaptenzorg en de maatschappelijke opvang in Nederland, zoals de 16e-eeuwse dolcellen, de 19e-eeuwse Laars van Junod en de bijzondere gestichtsjas uit 1938. Daarnaast beschikken we over een historisch-wetenschappelijke bibliotheek met een omvangrijke verzameling literatuur, (persoonlijke) archieven en egodocumenten, evenals een beeldarchief met de oudste patiëntenfotografie van Nederland.

2: W. Hendriks, *Lepros-, Pest- en Dolhuis aan de Schotersingel in Haarlem*, 1811.

Kennis- en expertisecentrum

Museum van de Geest is als nationaal museum voor mentale gezondheid de verbindende partij op het snijvlak van kunst, zorg en welzijn. We zijn al bijna 20 jaar een plek waar mensen samenkomen om zich te verwonderen, elkaar te ontmoeten, cultuur te maken en met elkaar in gesprek te gaan over mentale gezondheid, neurodiversiteit en inclusie. Het is de plek waar sectoroverstijgende verbindingen ontstaan, mede door onze samenwerkingsverbanden binnen zorg, welzijn, het sociaal

domein en de culturele sector. Ons kennis- en expertisecentrum is bovendien de plek waar kennis over outsiderkunst verzameld, ontwikkeld en ontsloten wordt. Via onze activiteiten zoals masterclasses, lezingen, seminars, workshops en netwerkbijeenkomsten dragen we bij aan ontwikkeling, vernieuwing en deskundigheidsbevordering in zowel de cultuursector als de zorgsector. De impact van deze bijdrage wordt in de nieuwe beleidsperiode vergroot binnen het academisch onderwijs. Vanaf 2024 faciliteert het museum de leerstoel Kunst en Zorg in samenwerking met zorgpartner Cordaan aan de Erasmus Universiteit.

In onze Academie bieden we kennis over cultuur en zorg om mentale gezondheid bespreekbaar te maken zowel op de werkvloer als aan de keukentafel. Het museum investeert al jaren in het ontwikkelen van cultuurprogramma's over mentale gezondheid voor jongeren. De mentale gezondheid van jongeren staat meer onder druk dan ooit en zij vragen zelf om aandacht voor dit onderwerp. Jongerenprogramma's zijn en blijven daarom de hoofdfocus van ons Academieaanbod.

Onze definitie van neurodiversiteit

We leven in een neurodiverse samenleving. Met neurodiversiteit verwijzen we naar de variatie in de menselijke bevolking als het gaat om het werken van de hersenen: mensen denken, leren en communiceren op verschillende manieren. Neurodiversiteit verwijst naar alle mentale variaties die binnen een samenleving aanwezig zijn. Sommige variaties met soms een zorgbehoefte zoals autisme, adhd, verstandelijke of intellectuele beperkingen en niet-aangeboren hersenletsel worden als afwijkend gelabeld en buitengesloten. Een neurodiverse samenleving en actieve deelname daaraan zien wij juist als iets waardevols: het brengt ons creativiteit en oplossingsvermogen door verschillende denkstijlen, unieke talenten en perspectieven.

Het woord neurotypisch verwijst naar de mensen die zich ontwikkelen binnen de te verwachten of huidige normen wat de samenleving 'normaal' noemt. Neurodivergent verwijst naar mensen die juist niet als typisch worden beschouwd of 'abnormaal' worden beschouwd. Het bepalen van de 'norm' verschilt tussen culturen en verschuift door de tijd.

Wat we willen

We geloven in een inclusieve samenleving waar mensen gehoord en gezien worden en mee mogen doen, onafhankelijk van hoe je geest werkt. We stimuleren de verandering naar een samenleving waar neurodiversiteit de norm is. Dat doen we via onze kunst en cultuurprogramma's en door onze medewerkers, ons publiek en onze stakeholders te betrekken bij onze missie.

Missie

De twee locaties van het Museum van de Geest, in Amsterdam en Haarlem, worden geëxploiteerd door Stichting Het Dolhuys. Stichting Het Dolhuys streeft naar het in beeld brengen van de mens in al haar facetten. We stellen stereotype beelden ter discussie om zo een bijdrage te leveren aan erkenning, waardering en begrip voor mensen. In het bijzonder van mensen in Nederland die afwijken

van de geldende 'norm' in hun gedrag, denken en emoties, en daardoor worden afgewezen en buitengesloten, zowel in het heden als het verleden.

Visie

We streven naar een veerkrachtige samenleving waar we omkijken naar onze eigen mentale gezondheid en die van de ander. In onze samenleving zijn stigma's ten aanzien van afwijkend gedrag volop aanwezig. Museum van de Geest wil een wezenlijke bijdrage leveren aan objectieve beeldvorming door bijzondere kunst, ontmoetingen, verwondering en open debat.

3: Stippengang tijdens tentoonstelling 'Democracy', Duran Lantink. Foto: Bastiaan van Musscher.

Twee locaties

Onze geschiedenis is meer dan 700 jaar geleden begonnen in het dolhuis van Haarlem, met de opvang en verzorging van door de maatschappij uitgestotenen, vanwege de besmettelijke ziekten die ze met zich meedroegen zoals lepra of de geestelijke zorg die ze nodig hadden. In dit gebouw opende in 2005 het nationale museum van de psychiatrie haar deuren onder de naam Het Dolhuys. Op initiatief van vier psychiatrische ziekenhuizen (GGZ Noord-Holland-Noord, GGZ inGeest, Arkin en Parnassia Groep) voegden zij hun historische zorgcollecties samen bij de vorming van het museum. Het Dolhuys stelde negatieve beeldvorming en stigmatisering van (ex-)psychiatrische patiënten ter discussie. In 2016 opende het Outsider Art Museum in Amsterdam, vanuit de behoefte om deze kunst te verankeren in het cultuurlandschap. Dit gebeurde in samenwerking met zorginstelling Cordaan en

de Hermitage Amsterdam (het huidige H'ART Museum). Vanaf 2020 gingen Het Dolhuys met een vernieuwde presentatie en het Outsider Art Museum samen onder één naam: Museum van de Geest.

Haarlem

Museum van de Geest | Haarlem is in 2020 heropend na een renovatie en volledig inhoudelijke vernieuwing. Aan de hand van persoonlijke verhalen, wetenschap, hedendaagse kunst en levensvragen, ontdekken bezoekers in het museum meer over de eigen geest én die van de ander. Ze gaan op ontdekkingsstocht in een historisch gebouw met 700 jaar zorggeschiedenis: het oude dolhuis van de stad.

Bezoekers worden aan het denken gezet bij de Laars van Junod, het vaasje van Sigmund Freud en het vaandel van de heilige Dymphna. De stippen van Yayoi Kusama en het lijnennetwerk van Lionel Plak zorgen voor verwondering. Het lichtkunstwerk van Tracey Emin geeft hoop na een kwetsbare periode en de interactieve installatie van Nick Verstand maakt de innerlijke gemoedstoestand van de bezoeker zichtbaar. Voor de 16e-eeuwse dolcel staat het publiek ineens oog in oog met de indrukwekkende sculpturen van de spraakmakende kunstenaar Marc Quinn; de destructieve verslaving die hij overwon heeft hij verbeeld in emotionele zelfportretten. Het is soms eigenaardig en chaotisch. Het is kleurrijk en opbeurend of juist donker en verstillend. Soms is het overweldigend mooi of confronteert het met schrijnende realiteiten.

Amsterdam

Op onze locatie in Amsterdam ligt de focus op outsiderkunst. In wisselende tentoonstellingen zetten we outsiderkunst in de schijnwerpers. Wij maken deze kunst en haar makers zichtbaar voor een groot publiek. We willen het brede publiek blijvend kennis laten maken met topkunst en kunstuitingen die steeds meer permanente acceptatie in de kunstwereld krijgen. Met onze locatie in Amsterdam en internationale programma's hebben we op een prominente cultuurplek een blijvend podium voor outsiderkunst weten te realiseren. Op deze plek worden nationale en internationale ontwikkelingen gevolgd. De komende periode zetten we in op een volgende stap in de ontwikkeling van het genre. Dat doen we via onze programmering en kennisdeling. Daarnaast ondersteunen we makers met een curatoren- en trainingsprogramma, wat hen in staat stelt te groeien en zelf regie te nemen in toekomstige presentaties. Dit doen we in intensieve samenwerking met partners in zorg en samenleving en met beeldbepalende kunstateliers.

Positionering

Sinds 2005 is Museum van de Geest hét museum in Nederland waar toonaangevende kunst wordt ingezet om mentale gezondheidsthema's bespreekbaar te maken. Waar kunst & cultuur en zorg & welzijn met elkaar verweven zijn en elkaar versterken. We voelen dan ook een sterke verantwoordelijkheid om onze (inter)nationale ervaring op deze snijvlakken in te zetten. Het museum bouwt haar positie verder uit als expertisecentrum, podium en netwerkorganisatie rondom kunst, (mentale) gezondheid en neurodiversiteit. De komende jaren delen wij kennis, programma en collectie met andere musea en cultuurorganisaties in Nederland, Europa en Azië. Sinds 2016 is Museum van de

Geest met haar vestiging in Amsterdam als prominente plek in Nederland helemaal gewijd aan outsiderkunst. Inmiddels hebben we al meer dan een half miljoen cultuurgebruikers kennis laten maken met outsiderkunst. Outsiderkunst is in Nederland lang over het hoofd gezien door musea en de kunstwereld terwijl het internationaal het laatste decennium steeds meer aandacht en ruimte krijgt zoals op kunstbiënnales. Inmiddels wordt outsiderkunst steeds prominenter en krijgt het een steeds groter publiek. Met de eigen hedendaagse collecties en door samenwerkingen met internationaal beeldbepalende collecties en verzamelingen geven we outsiderkunst binnen de Nederlandse kunstwereld een vaste plaats.

4: Viering van de EMYA-uitreiking. Foto: Willemien Kamps.

Internationaal

We begeven ons te midden van een internationaal speelveld. Dat werd gezien door de jury van de European Museum of the Year Award. Museum van de Geest won deze Award in 2022, uit 60 genomineerde Europese musea. Dit is de meest prestigieuze onafhankelijke museumprijs in Europa die wordt uitgereikt aan musea die bijdragen aan een beter begrip van de wereld, vernieuwend zijn en museale standaarden verleggen. Waarbij innovatieve visies in de museumsector worden bekroond. Het museum werd erkend, omdat het zorg en welzijn op een succes- en impactvolle wijze weet te integreren in het (inter)nationale culturaanbod. Met kunst- en cultuurprogramma's op twee vaste locaties en een internationaal reizend programma zijn we met trots uitgegroeid tot een van de internationale voorlopers in het verbinden van kunst en cultuur met zorg en welzijn.

We werken samen met prominente verzamelaars en instellingen, waaronder de Prinzhorn Collectie in Heidelberg en de Collection de l'Art Brut in Lausanne. We presenteerden nog onbekende outsiderkunst uit Japan en China. We onderzochten de reikwijdte van het genre met 'Ite art' uit Finland en verrasten met Folk Art van de Intuit museumcollectie uit Amerika. Verder verrijkend zijn onze samenwerkingen op het gebied van mindfulness en kunst kijken met o.a. Faro België, Van Gogh Europe, Manchester Art Gallery en AIT (Tokyo Arts Initiative) Japan. Directeur Hans Looijen is trustee van The European Museum Forum (EMF) en Museum van de Geest is actief lid van de European Outsider Art Federation, het Europese netwerk van internationale musea met een outsiderkunst expertise. Het museum is ook verenigd in het netwerk Outsiderart Europe en werkt samen met onder meer Outside In (UK), het Ovartaci museum (Denemarken), Outsiderart Fair (US), Guo Haiping (China), Pureza del Arte (Mexico) en Studio Reira (Cuba).

Regionaal en nationaal

Museum van de Geest is geworteld in de provincie Noord-Holland, met haar twee locaties in Haarlem en Amsterdam. Ook onze Founding Fathers (de vier psychiatrische ziekenhuizen: GGZ Noord-Holland-Noord, GGZ inGeest, Arkin en Parnassia Groep) kennen hun wortels in de provincie, met name boven het Noordzeekanaal. We zijn sterk verbonden met de Metropoolregio Amsterdam en zodoende opgenomen in het cultuuraanbod van Amsterdam. Het museum heeft zitting in het Overleg Amsterdamse Musea. Op outsiderkunst werken we samen met No Limits! Art Castle, Jan Hoek, Beautiful Distress en de Art Brut Biënnale. Voor al onze projecten werken we nauw samen met lokale partijen uit de zorg en de kunsten, van de Hartekamp Groep voor volwaardige dagbesteding tot een gezamenlijke theatertuin van Alexandra Broeder (Tijd van de Wolf). Binnen de regio Haarlem Kennemerland/IJmond hebben wij langdurige relaties met de andere culturele instellingen, zoals musea, podia, theaters en bibliotheken, zorg- en welzijnsorganisaties en onderwijsinstellingen.

Ons bereik strekt zich inmiddels uit over heel Nederland. We ondersteunen meerdere culturele instellingen op het gebied van kunst & mentale gezondheid, diversiteit & inclusie. Zo kunnen andere professionals deelnemen aan Stigma Awareness Trainingen of Traumabewust programmeren door professionele ervaringsdeskundigen. Door de Museumvereniging zijn we uitgenodigd om het negende museum-kennisnetwerk te trekken met als vakgebied Kunst & Zorg. We werken nauw samen met meerdere musea om onze kennis te delen, zoals met het Rijksmuseum Amsterdam, het Dordrechts Museum en het Bonnefanten.

Belangrijk is ons nationale netwerk van GGZ-instellingen die een groot deel van onze partners vormen. Bijzonder zijn onze partnerschappen met organisaties uit de VG-sector (Verstandelijk Gehandicaptenzorg). Samen met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed werken we bovendien aan het behoud en beheer van het GGZ-erfgoed buiten museale collecties voor de toekomst. Onze locatie in Amsterdam is in nauwe samenwerking met onze partner Cordaan ontstaan. Samen met H'ART Museum en Cordaan openden we de Outsider Art Galerie, dat werk van hedendaagse makers van outsiderkunst uit binnen- en buitenland toont en verkoopt.

In ons streven naar een inclusieve samenleving zijn onze samenwerkingen essentieel. We werken nauw samen met partners die kennis en expertise hebben op het gebied van inclusie en mentale gezondheid, zoals de Hersenstichting, Erasmus Universiteit, Mind Us, Flow Magazine, Bureau Ervaringskracht, Door lotje getikt en Stichting Onbeperkt Genieten. Voor onze dagbestedingsplaatsen voor mensen met een psychische kwetsbaarheid en/of verstandelijke beperking werken we samen met onder andere de Raphael Stichting, de Hartenkamp Groep en RIBW K/AM.

1.1 Terugblik

Waar te beginnen bij een terugblik op de afgelopen jaren? Enerverend dekt de lading maar half, want wat een bijzondere gebeurtenissen hebben we de afgelopen periode meegemaakt, met als kroon op ons werk de winst van de European Museum of the Year Award in 2022. Met kunst- en cultuurprogramma's op twee vaste locaties en een internationaal reizend programma zijn we met trots uitgegroeid tot een van de internationale voorlopers op outsiderkunst en in de verbinding van kunst en cultuur met zorg en welzijn.

Daar is het nodige aan vooraf gegaan. De huidige beleidsperiode 2021-2024 begon voor ons in een vernieuwd museum onder een nieuwe naam. Op 24 november 2020 opende Koningin Máxima het compleet vernieuwde museum in Haarlem. In hetzelfde jaar gingen we met onze twee locaties, het Dolhuys in Haarlem en het Outsider Art Museum in Amsterdam, verder onder één naam: Museum van de Geest. Door beide musea onder één paraplu samen te voegen, zetten we één sterk merk neer, richten we ons op meer kruisbestuivingen, creëren we meer impact en een groter bereik. We integreren onze kunst en thema's in beide vestigingen, zodat herkenning ontstaat en programmeren thematiek gemeenschappelijk op de locaties.

De huidige periode begon midden in coronatijd. We maakten van de nood een deugd en ontwikkelden een digitaal platform voor online exposities. Onze eerste digitale tentoonstelling was 'Over het hoofd gezien', een interactieve online-tentoonstelling over zorgen voor de geest in coronatijd. Dit is de start geweest van structurele aandacht voor digitale ontsluiting van onze tentoonstellingen, wat inmiddels een vaste plaats heeft gekregen in ons programma-aanbod via onze website.

De eerste tijdelijke tentoonstelling in het vernieuwde museumgebouw in Haarlem was de solo-expositie van Marlene Dumas: 'Maar wie ik ben, gaat niemand wat aan'. In Amsterdam openden we onder meer de tentoonstelling 'For the Love of Art', een overzicht van 10 jaar kunstaankopen voor onze outsiderkunst-collecties. Voor de tentoonstelling 'Democracy' werkte het museum samen met modeontwerper Duran Lantink en Theatergezelschap LeBelle. Afgelopen jaren debuteerde Museum van de Geest op de Biënnale in Venetië met een pop-up tentoonstelling van 'Democracy' en reisde de Nieuwe Meesters tentoonstelling de wereld over die Nederlandse outsiders een gezicht gaf buiten de landsgrenzen. Met als voorlopig hoogtepunt het meesterstuk 'Woest' de grootste overzichtstentoonstelling ooit van Willem van Genk die integraal doorreisde naar de Collection de l'Art

Brut in Lausanne. Verder toonden we voor het eerst een overzicht van Chinese outsiderkunst buiten China, onderzochten de wortels van de Art Brut en de beschouwingen en waardering door Dubuffet van de Prinzhorn collectie en tasten de grenzen van het genre af met Finse 'Ite Art' en American Folk art en Outsiderkunst uit collecties in Chicago met de grootmeester Henry Darger.

5: Koningin Máxima opent Museum van de Geest in Haarlem. Foto: Bastiaan van Musscher.

Ander hoogtepunt was de prachtige tentoonstelling die Jan Hoek en Hanne Hagnaars als curatorenteam in opdracht van ons maakten: '31553580 (obsessie) voor nummers & schema's; tijd voor orde en abstractie in een overweldigende wereld'. In 2023 werkten we toe naar WHO CARES?, onze huidige tentoonstelling over de zorg in de Tweede Wereldoorlog. De presentatie toont aan dat een zorgzame samenleving de veerkracht geeft om de kwetsbaarste mensen in de maatschappij met respect te blijven behandelen. Verschillende kunstenaars leggen de link naar het heden met hun indringende portretten. Op deze wijze spreken de mensen over wie de tentoonstelling gaat tot je en je ervaart de rol die outsiderkunst kan vervullen. In de gang ontmoet je de spelers van Theater LeBelle en ervaar je hun reactie op het thema in de toneelinstallatie 'Untitled' van Eva Knibbe.

In de afgelopen periode heeft de transformatie van Dolhuys naar Museum van de Geest echt gestalte gekregen. Waar we ons voorheen profileerden als museum voor de psychiatrie en stigmatisering van (ex)-psychiatrische patiënten ter discussie stelden, vertellen we nu een breder verhaal, met een focus

op inclusie en preventie. Het museum gelooft in een samenleving waarin je, wanneer je geest anders werkt dan 'normaal', gehoord en gezien wordt en mee kan doen op basis van gelijkwaardigheid. We toonden kunst van neurodiverse makers over het hele spectrum, rekten ons begrip van creativiteit en de bestaande kunstcanon op en werkten zo aan een inclusievere kunstwereld. We hebben ons ontwikkeld tot expertisecentrum en netwerkorganisatie rondom kunst en (mentale) gezondheid en maakten mentale gezondheid bespreekbaar bij onder meer jongeren, zorgmedewerkers en onze vele bezoekers. En inmiddels heeft een eerste impactonderzoek uitgewezen dat een bezoek aan Museum van de Geest bijdraagt aan destigmatisering van psychische kwetsbaarheid.

We sluiten deze terugblik met trots af met de woorden van de jury die ons de European Museum of the Year Award toekende: "Dit fantastische museumproject verkent de aard van de menselijke geest op een unieke en innovatieve manier en belichaamt de kracht van musea in de samenleving. Het is een zeer inspirerende, mensgerichte instelling". De award is voor ons niet de kers, maar de juist de nieuwe taartbodem voor het verder aanjagen van verandering!

6: Splinter Chabot, maker van de audiotour voor tentoonstelling 'Who Cares?'. Foto: Bastiaan van Musscher.

7: Tentoonstelling 'WOEST – Willem van Genk'. Foto: Melanie Lemahieu

2. Naar 2028

Aanjagen van verandering

We zien onszelf als voorloper en aanjager op weg naar een veerkrachtige samenleving, waar (neuro)diversiteit de norm is en waar mensen zich gezien en gehoord voelen en mee kunnen doen. We maken mentale gezondheid en neurodiversiteit bespreekbaar door middel van een breed publieksprogramma met tentoonstellingen, workshops, lezingen, debatten, documentaires en online-programma's, in samenwerking met partners die kennis en expertise hebben op het gebied van mentale gezondheid, neurodiversiteit en inclusie.

Die rol past in een tijd dat culturele instellingen een bijdrage dienen te leveren aan een betere samenleving. In onze ogen spelen kunst en cultuur een openbrekende rol bij complexe maatschappelijke issues, waar mentale gezondheid een hele belangrijke van is. We zien een groeiende behoefte aan betekenisvolle verbindingen met de wereld om ons heen. Wij willen bijdragen aan het vergroten van de (zelf)representatie van verschillende kunstgemeenschappen. En daar kan kunst een belangrijke rol in spelen. Kunst helpt veel mensen zich uit te drukken, zonder woorden te hoeven gebruiken. Kunst kan ervoor zorgen dat je je gezonder voelt, zowel fysiek als mentaal, je

verbonden voelt en trots bent op waar je vandaan komt. Onderzoek in het Verenigd Koninkrijk toonde aan dat creativiteit kan bijdragen aan een betere mentale gezondheid. Als Museum van de Geest creëren we dan ook betekenisvolle kunst- en gezondheidsprogramma's voor publiek en professionals.

Medewerkers organiseren en nemen deel aan congressen, seminars, workshops, expertmeetings op het gebied van mentale gezondheid, neurodiversiteit en inclusie in combinatie met kunst en cultuur. We bieden binnen onze Academie actief mindful kunstinterventies aan ter bevordering van onze gezondheid en preventie van mentale problemen voor verschillende doelgroepen. We slaan binnen dit programma de brug naar de zorgsector door het ontwikkelen van beroepsoverstijgende competenties van artsen en andere zorgprofessionals in hun transitie naar mensgerichte inclusieve zorg. Dit Mindfulness in het Museum als nieuw cultuurprogramma in de sector wordt vanuit Museum van de Geest verder vormgegeven met opleidingen aan mindfulnessprofessionals en met kennis uit de (inter)nationale gemeenschap van mindfulness.

Samen met ervaringsdeskundigen en mentale gezondheidsexperts bieden we Stigma Awareness workshops aan die je bewust maken van vooroordelen en stigma op psychische kwetsbaarheid. Wij rekenen het tot onze kerntaak andere organisaties te inspireren en te motiveren tot het laten participeren van neurodivers publiek, personeel en kunstenaars, en manifesteren ons daartoe binnen verschillende netwerken en podia.

Zo laten wij de buitenwereld zien hoe diversiteit een toegevoegde waarde is voor elk bedrijf en geven we regelmatig workshops en lezingen over onze aanpak. We doen dat nationaal (in de gemeente, bij andere musea, aan commerciële partners) en internationaal, in Europa maar ook daarbuiten. Op onze kanalen communiceren we regelmatig over onze aanpak (o.a. via storytelling). En bovenal laten we onze kunst spreken. We bevragen de heersende conventies en bieden podium aan het brede spectrum van neurodivergente en neurotypische makers. Op weg naar een volledig inclusieve kunst- en cultuursector.

8: Mark tot he Music-event tijdens ADE in Amsterdam. Fotograaf: Bastiaan van Musscher.

In alles wat we doen, in onze museale opstelling en in onze programmering, werken we vanuit drie pijlers:

- Kunst: De verbeelding van de geest, alles wat de geest voortbrengt en creëert
- Zorg: Het zorgen voor de geest, omgang met de geest door tijden en culturen heen
- Wetenschap: Het denken over de geest, in filosofie, psychologie en neurowetenschappen

Kortom kunst, gezondheidszorg, en wetenschap. Deze drie pijlers zijn in al onze activiteiten verweven. Ze komen tot uitdrukking in onze collectie, de historie van het oude dolhuis in Haarlem en de maatschappelijke en culturele projecten die we uitvoeren en de partners waar we mee samenwerken. Niet alleen in de vorm van exposities, maar juist ook met educatieve programma's, creatieve workshops, trainingen, colleges, lezingen, muziek en theater samen met onze vaste en nieuwe partners. Voor de komende beleidsperiode vertaalt zich dat naar de volgende doelstellingen:

1. Met onze kunst en cultuur maken we mentale gezondheid bespreekbaar op weg naar een veerkrachtige en inclusieve samenleving

Wij maken en programmeren kunst- en cultuurprogramma's over mentale gezondheid om een breed publiek, te verrijken, te inspireren en te bewegen om mentale veerkracht en weerbaarheid in de samenleving te vergroten.

2. We stimuleren en faciliteren het gesprek over kunst en mentale gezondheid

Ons museum faciliteert letterlijk en figuurlijk ruimte voor gesprekken, ontmoetingen en kennisdeling omtrent kunst, mentale gezondheid, neurodiversiteit en inclusie.

3. We vertellen het verhaal van het erfgoed van de geest

Wij beheren, behouden en ontsluiten het materiële en immateriële erfgoed van de geest als het geheugen van de zorgsector. Het erfgoed van de geest bestaat uit historische zorginnovaties uit de Geestelijke Gezondheidszorg, Verstandelijke Gehandicaptenzorg en de maatschappelijke opvang en ons museumgebouw.

4. We ontwikkelen outsiderkunst tot een breed geaccepteerde kunststroming

We ontdekken, stimuleren, begeleiden en presenteren makers van outsiderkunst en vervullen zodoende een springplankfunctie voor makers richting erkenning. We onderzoeken en ontsluiten outsiderkunst. Wij zien het als onze taak om deze kunst zichtbaar te maken voor een groot publiek en vaker vertegenwoordigd te krijgen in de reguliere kunstpraktijk. Daarmee verrijken we de kunstcanon. Bovendien leiden we curatoren op en inspireren we kunstprofessionals om deze kunst vaker te betrekken bij hun activiteiten.

Hierna staan we stil bij wat dit betekent voor onze visie op artistieke kwaliteit, onze maatschappelijke betekenis en de toegankelijkheid van ons museum en onze activiteiten.

9: Shinichi Sawada aan het werk in zijn atelier.

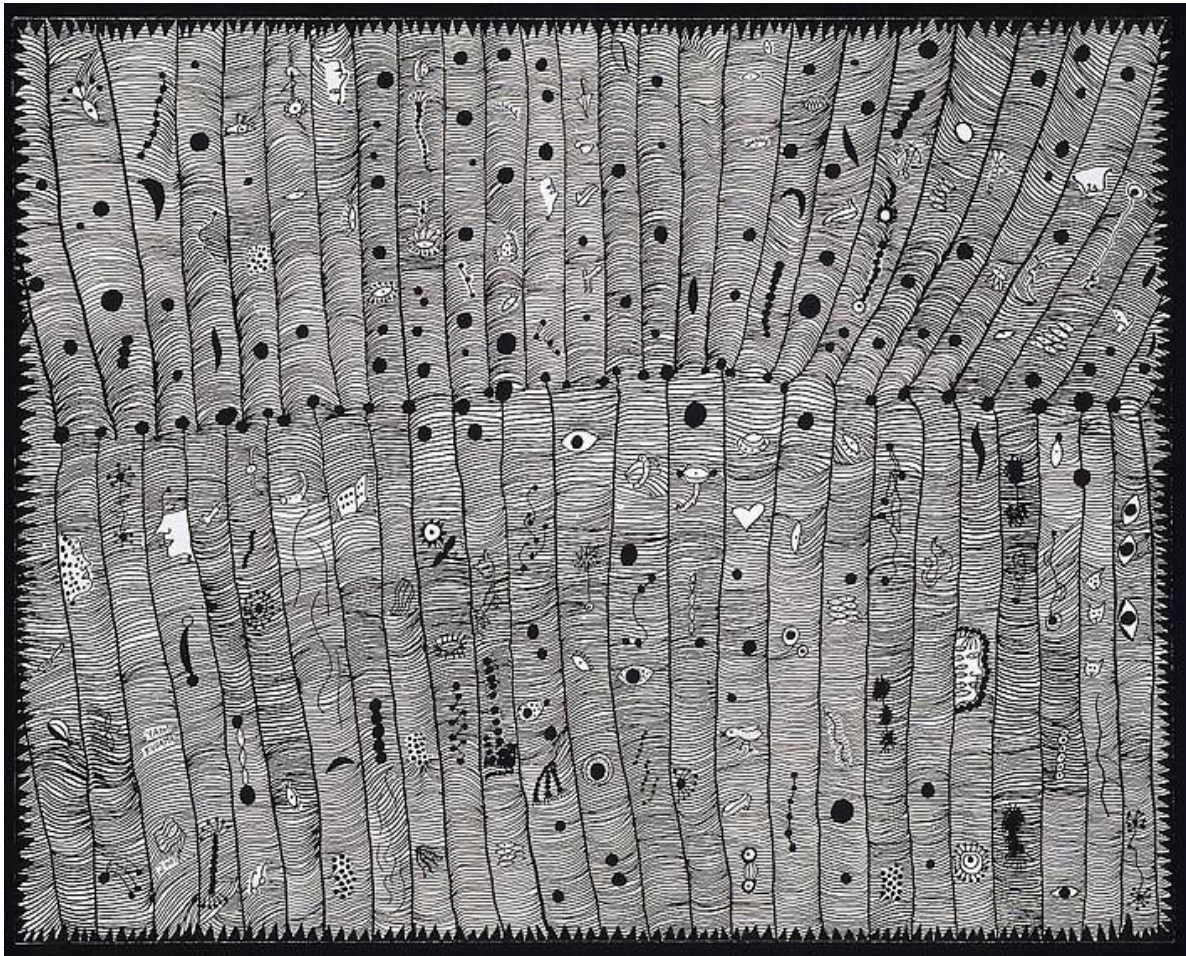
2.1 Artistieke kwaliteit

Kunst vormt het hart van al onze tentoonstellingen en programma's. In onze programma's tonen kunstenaars en curatoren hun fascinatie voor de menselijke geest. In hun werk agenderen zij urgente actualiteiten rondom mentale gezondheidsthema's, reflecteren ze op historische omgang met de geest en worden binnenwerelden ontsloten die zonder kunst ontoegankelijk zouden zijn. Als Museum van de Geest programmeren wij vanuit een visie op een inclusieve kunstwereld met ruimte voor neurodiversiteit. Alle kunstenaars waarmee we samenwerken, werken vanuit een fascinatie met de geest en werpen een andere blik op ons mens-zijn; we erkennen hen als de avant-gardisten van de geest. Dit doen we vanuit de diepe overtuiging dat meer stemmen een waardevolle bijdrage leveren aan en visie hebben op onze samenleving. We bewegen de sector van een historisch, academisch perspectief naar een kunstsector die daadwerkelijk onze samenleving representeert.

We hanteren geen hiërarchische kunsthistorische indelingen, maar richten ons op de betekenisgeving door de maker en de wijze waarop deze een innerlijke wereld zichtbaar maakt in diens werk. Alle kunstenaars die door het museum gecureerd worden, tonen unieke persoonlijke visies, fascinaties en obsessies, zonder zich te bekommeren om de buitenwereld die het werk aanschouwt.

Vanaf 1994 konden Nederlanders kennismaken met outsiderkunst in museum 'De Stadshof' in Zwolle. Met het onfortuinlijke einde van deze instelling in 2002 leek de belangstelling in Nederland tot stilstand gekomen. Drie jaar later, bij de opening in 2005, pakte Museum van de Geest in Haarlem de draad voor outsiderkunst weer op in wisselende tentoonstellingen. Sinds de opening van onze locatie in Amsterdam in 2016 is er weer een vaste prominente plek in Nederland gewijd aan outsiderkunst. Een belangwekkende recente ontwikkeling is onze samenwerkingsovereenkomst met Collectie De Stadshof (ruim 6.000 kunstwerken, waaronder van kunstenaars uit de internationaal erkende corpus van de outsiderkunst).

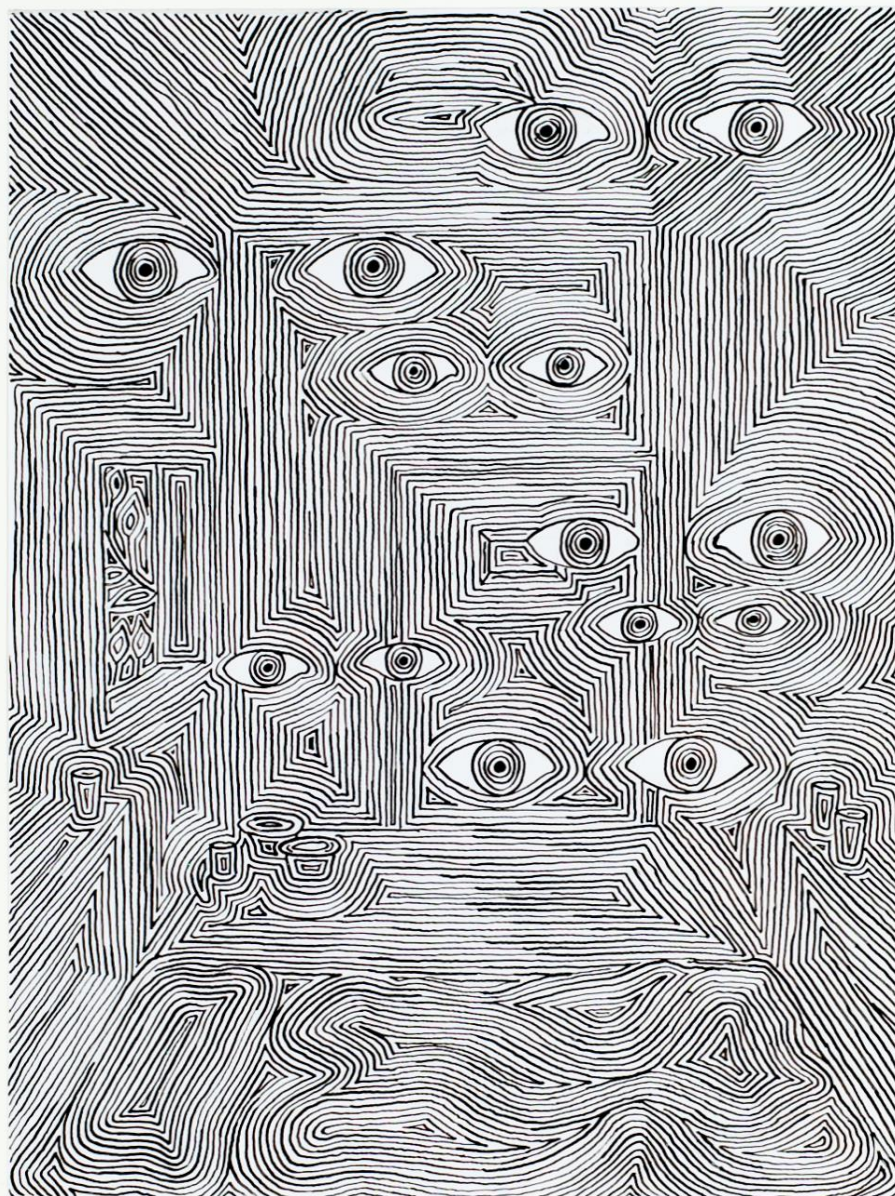
De afgelopen jaren lieten we de kunstwereld kennismaken met tot dan toe onzichtbare talenten. Zoals het prachtige werk van Lionel Plak, een kunstenaar met een neurodivergente geest en een bi-culturele achtergrond, die met zijn familie vele obstakels heeft moeten overwinnen om erkenning te krijgen voor zijn talent. Plak wordt inmiddels vertegenwoordigd door een gevestigde galerie en is opgenomen in collecties van verzamelaars. Ook vergrootten we de bekendheid van Nederlandse outsiderkunst met een internationale tour van Nieuwe Hollandse Meesters met werk van Mies van der Perk, Piet Schopping en Jefke Dijkstra. Door internationaal reizende exposities hing er opeens een Nederlandse maker met downsyndroom in het Modern Art Museum in Shanghai, exposeerde Shinichi Sawada, een jonge kunstenaar met autisme, in de State Hermitage Sint Petersburg en dansten theateracteurs met een verstandelijke beperking op digitale schermen op de Biënnale van Venetië. In ons museum in Haarlem complementeren sinds de heropening kunstenaars elkaar zonder kaders of hokjes in de vaste opstelling. Ter illustratie: outsiderkunst van Arthur Prins en Maurits Sterkenburg hangt naast het werk van Melanie Bonajo en Tracy Emin. Het publiek ervaart werk van gevestigde

10: Zonder titel, Yayoi Kusama.

namen als Marc Quinn, Martin en Inge Riebeek en Yayoi Kusama in één teug met outsiderkunst van Bryan Saunders, Richard C. Smith en Eric Benetto. Er is feeëriek theater in de museumtuin van gerenommeerd theatermaker Alexandra Broeder, die kinderen in de psychiatrie opleidt tot acteurs als onderdeel van hun herstel. En er is interdisciplinair werk van lichtkunstenaar Nick Verstand en componist Salvador Breed die bezoekers hun eigen geest op een unieke manier laten ervaren in een 17e-eeuwse zorgzaal.

In wisselende en vaste presentaties cureerden we kunst in opdracht met Jennifer Tee, Laurence Aëgerter en Sander Troelstra. Cureren deden we ook bij projecten in co-creatie met onder meer Koos Breukel, Jan Hoek, Hanne Hagens, Walter Van Beirendonck, en Duran Lantink. Een positieve ervaring was de samenwerking met een neurodivergente curator Bea Otte van Theater Labelle. En we werkten samen met andere cultuurinstellingen waaronder: Van Gogh Museum, H'ART Museum (vml Hermitage), Amsterdam Museum, Wellcome Collection London, Bethlem Museum of the Mind, de Collection l'Art Brut Lausanne, Prinzhorn Collection, Arts Initiative Tokyo, Nanjing Museum, en Museum dr. Guislain.

11: *Wie kijkt daar*, Jannemiek Tukker.

De term outsiderkunst

Voor Museum van de Geest verwijst outsiderkunst naar het feit dat veel kunstenaars en hun werk buiten het circuit van 'de kunst' worden geplaatst, genegeerd door kunst- en museumprofessionals. Wij spreken overigens niet van 'outsiders' waar het gaat om personen, maar van kunstenaars of makers. Inmiddels is outsiderkunst wereldwijd steeds prominenter aanwezig in het kunst- en cultuuraanbod en kent het genre een steeds grotere waardering, beschouwing en publiek, ook in Nederland.

Er is binnen en buiten de kunstwereld discussie over de term 'outsiderkunst'. Sommigen bepleiten het uitbannen van de term en herinvoering van de term Art Brut. Maar zo'n wijziging is sterk problematisch. Enerzijds omdat kunstenaar en voorvechter Jean Dubuffet heel strikte criteria hanteerde en meermalen het begrip Art Brut opnieuw invulde en aparte categorieën benoemde. Zoals de term 'Neue Inventionen', die niet wordt nagevolgd. Anderzijds hebben kunstcritici (Cardinal, 1972) het oorspronkelijke begrip Art Brut sterk verruimd. Er zijn regelmatig nieuwe benaderingen geopperd; naïeve kunst, solitaire creaties ('solitary creations') en 'vernacular art'. Als Museum van de Geest zijn we niet van overtuigd en houden vast aan de bestaande (geuzen)term; outsiderkunst is inmiddels een historische term die een breder veld omvat dan 'Art Brut' alleen. En trouwens: wie wil nu nog een andere term voor het – ooit als belediging bedoelde - impressionisme?

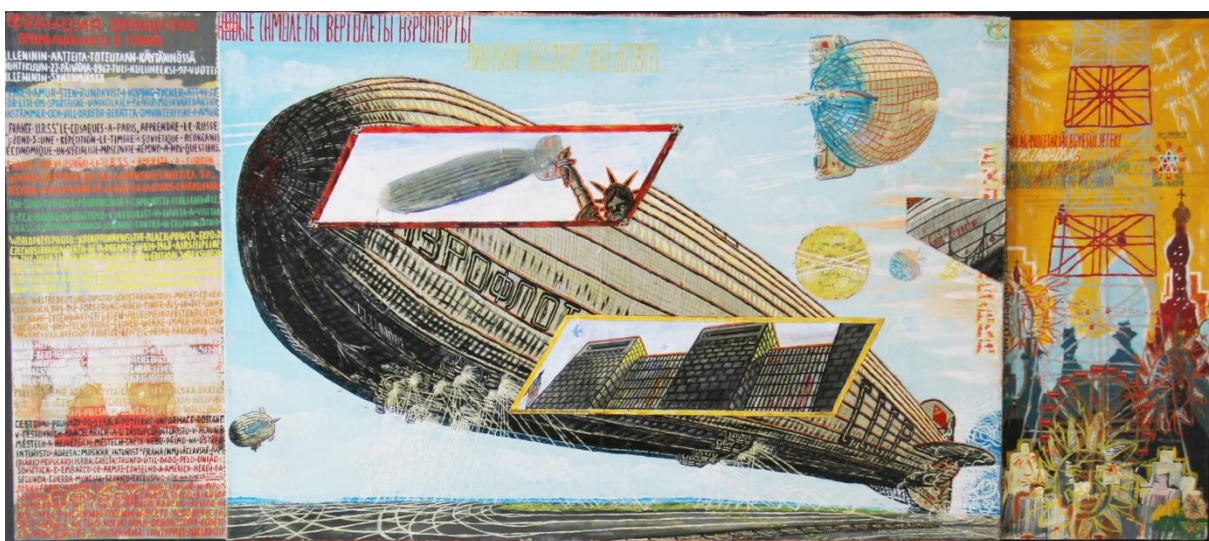
Collectiebeheer

Wij beheren en behouden cruciale delen van het geheugen van de GGZ en de VG. Deze taak kregen wij bij de oprichting in 2005 door de sector toebedeeld. De collecties van vier voormalige psychiatrische ziekenhuizen droegen hun collecties in eigendom over aan het museum. Daaraan zijn de mediatheek van het Trimbos instituut, de historische wetenschappelijke bibliotheek van het Koninklijk Nederlands Medisch Genootschap en de Meyers collectie met vroegste patiëntenfotografie in Nederland toegevoegd. Met de inzet van deze collecties snijdt het museum maatschappelijk relevante thema's aan en draagt zo bij aan versterking van de waarden uit de zorg en versterking van interesse voor de cultuur, zorg en het denken over de geest.

In 2014 zijn de criteria herijkt om het collectie- en verzamelbeleid aan te laten sluiten bij de nieuwe grondslag als 'Museum van de Geest'. Hierbij is dit beleid verbreed van de geestelijke gezondheidszorg naar het hele veld van de geest en cognitie. Dit heeft geresulteerd in aansluiting van het belangrijkste erfgoed van de verstandelijke gehandicapten sector, forensische zorg en epilepsie. Historische zorg- en behandelinnovaties zijn in onze collecties ondergebracht. De historische, maatschappelijke, medische en sociale context rondom de behandeling en zorg vindt haar weerslag in al onze museale collecties. Hiermee zijn belangrijke delen van het geheugen van beide sectoren veiliggesteld. Het museum beschikt over een (inter-)nationale kenniscollectie (22.500 objecten), een

beeldcollectie (meer dan 25.000 beelden), historische bibliotheek (20.000 titels) en een mediatheek (1.500 titels).

Voor veel van de zich verspreid in Nederland bevindende GGZ- en VG- collecties geldt, dat de continuïteit en het behoud niet altijd afdoende zijn gewaarborgd. Vandaar dat wij het initiatief hebben genomen samen met de leerstoel Geschiedenis van de Psychiatrie (Universiteit Utrecht) tot instelling van een *taskforce Erfgoed van de geest*. Onder leiding en advies van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed onderzoekt de taskforce samen met de relevante collecties hoe de structurele voorwaarden geschapen kunnen worden voor een beter, duurzaam beheer van het erfgoed van de GGZ en de VGN.

12: Zeppelin, Willem van Genk.

Collectie Hedendaagse kunst en outsiderkunst

De groeiende hedendaagse en outsiderkunstcollectie omvat ca. 1700 werken. Een aantal werken is specifiek in opdracht van het museum vervaardigd, een aantal werken is in permanente bruikleen, waaronder toegezegde schenkingen. Vanaf 2009 is vanuit het meerjarig programma met gebruikmaking van de historische collecties hedendaagse kunst en outsiderkunst verzameld. Een aantal bruiklenen kon worden aangekocht en vormt zo de basis van de hedendaagse kunstcollectie. Al sinds de oprichting en opening van het museum in 2005 is outsiderkunst op uiteenlopende manieren verbonden aan het museum. Het museum kent een langdurige samenwerkingsalliantie met zowel de Stichting Willem van Genk als Stichting Collectie de Stadshof. Op deze manier komen deze collecties onder beheer van het museum en keren zij na een lang verblijf in het buitenland weer terug in Nederland. Met deze collecties is sprake van een enorm belangrijke versterking van het genre outsiderkunst in Nederland.

2.2 Maatschappelijke betekenis

We maken mentale gezondheid bespreekbaar en stellen stereotype beelden ter discussie. We werken aan het vergroten van de weerbaarheid en veerkracht in onze samenleving. En dat is hard nodig. We leven in tijden van een mondiale mentale gezondheids crisis. Volgens het Trimbos-instituut en het RIVM wordt de mentale gezondheid bepaald door de manier waarop mensen zich tot zichzelf en tot anderen verhouden en hoe ze omgaan met de uitdagingen van het dagelijks leven. Hierbij valt te denken aan: een positief zelfbeeld, mentale vaardigheid, sociaal functioneren, empathie, grenzen stellen en het vermogen persoonlijke hulpbronnen aan te boren. De wijze waarop mensen hun eigen mentale gezondheid zien, speelt een rol. De Volksgezondheidstoekomstverkenning noemt de druk op de mentale gezondheid zelfs een van de grootste gezondheidsrisico's voor de toekomst. Het vraagt om nieuwe antwoorden, creativiteit, samenwerken en om domeinoverstijgend denken en handelen.

We weten inmiddels dat de kunst- en cultuursector hier een wezenlijke bijdrage aan kan leveren, vanwege de bewezen invloed van kunst op gezondheidsbevordering en preventie van mentale problemen. Kunst is een krachtig middel voor het verbeteren van mentale gezondheid. Het helpt stress verminderen, angst verlichten, verbetert de stemming en het zelfbeeld, blijkt uit verschillende onderzoeken. Het kan een manier zijn om emoties te verwerken, creatief te zijn en contact te maken met anderen. In de culturele sector en in de gezondheidszorg is langzaam maar steeds meer aandacht voor de positieve gezondheidseffecten van cultuurbeleving. Dit heeft geleid tot diverse initiatieven. Zo zijn er rondleidingen voor mensen met dementie, reizen levensgrote replica's van de Nachtwacht langs verpleeghuizen, digitale cultuurlessen over mentale gezondheid en zijn er prikkelarme openstellingen van musea. Wetenschappelijke onderzoeken tonen aan dat dit soort programma's mensen helpen om zich beter te voelen en om negatieve gedachten naar de achtergrond te laten verdwijnen. Het contact met cultuur biedt hen een positieve ervaring om negatieve ervaringen mee uit te vlakken. Dergelijke programma's verminderen stigmatisering van mentale problemen. Helaas wordt deze kennis en ervaring nog niet breed benut en verspreid binnen de samenleving.

Museum van de Geest voelt een sterke verantwoordelijkheid in het samenbrengen van de werelden van kunst & cultuur, zorg & gezondheid. Museum van de Geest profileert zich sinds de heropening in 2020 als expertisecentrum en houdt zich actief bezig met het vergaren, delen en verspreiden van kennis op het gebied van kunst en mentale gezondheid. In de zorg zien we dat de waarde van kunst steeds meer wordt erkend en het steeds gebruikelijker is om kunst en cultuur een plek te geven. Zo heeft onze partner Cordaan een manager Kunst en Zorg en een doorgaande leerlijn cultuur permanent opgenomen in al hun zorgpakketten. Gezamenlijk hebben we de installatie van een leerstoel Kunst en Zorg aan de Erasmus Universiteit mogelijk gemaakt. We zien dat de waarde van kunst nog onvoldoende verankerd is in beleid of infrastructuur en willen maximaal bijdragen aan een infrastructuur waar de kunst- en zorgsector elkaar vinden en versterken.

Museum van de Geest zet zich dagelijks in om met kunst en cultuur mentale gezondheid bespreekbaar te maken in een uitgebreid publieksprogramma. Met haar belevingsprogramma rijkt het museum haar publiek en dat van andere musea actief creatieve tools aan om met kunst en cultuur hun mentale gezondheid te versterken. Met haar educatieprogramma biedt het museum een rijk onderwijsaanbod geschikt voor alle lagen van het onderwijs.

13: Word Up. Fotografie: Pascale Bonnier Kok.

2.3 Toegankelijkheid: naar een neurodiverse samenleving

Het streven naar een inclusieve, neurodiverse samenleving zit besloten in ons DNA. Het is verankerd in onze strategie en onze werkwijze. We streven de missie van het VN-verdrag voor de rechten van mensen met een handicap en de code Diversiteit & Inclusie voor culturele organisaties na. Dit valt een-op-een samen met onze missie: met kunst en cultuur de weg banen naar een samenleving waarin iedereen zich thuis voelt en mee kan doen. De missie is gebaseerd op het principe van gelijkheid, gelijkwaardigheid en non-discriminatie. Daarbij speelt het museum met name op het gebied van mentale gezondheid en neurodiversiteit een voortrekkersrol.

Toegankelijkheid binnen de eigen organisatie

Als organisatie zorgen wij ervoor dat iedereen kan meedoen. We werken met een museumteam van medewerkers en vrijwilligers waarin omgang met psychische diversiteit vanzelfsprekend is. Het museum zet zich in om mensen met een psychische kwetsbaarheid, die niet aan het werk zijn, weer

actief deel te laten nemen aan de maatschappij. We hebben re-integratieplaatsen in het museum voor mensen met een psychische kwetsbaarheid en/of verstandelijke beperking en helpen daarmee hun participatie te vergroten. Vrijwilligers draaien in het museum mee op alle afdelingen. Zij kunnen vanuit hun eigen kwaliteiten weer meedoen. Op dit moment werken er 70 vrijwilligers bij Museum van de Geest. Vijf van hen werken bij ons in het kader van dagbesteding. Daarvoor werken wij samen met drie zorginstellingen: De Hartekamp Groep, Raphaelstichting en RIBWK/AM. Gemiddeld zijn er zo'n vijf à tien vrijwilligers die bij ons werken via een re-integratiebureau met als doel weer terug te keren naar betaald werk.

Een MT-lid is aangewezen met expertise op inclusie en destigmatisering. Waar eerder een functionaris inclusie verantwoordelijk was voor het zo inclusief mogelijk maken van het programma is deze verantwoordelijkheid inmiddels verdeeld over het team, zodat het een integraal onderdeel uitmaakt van onze organisatie. Veel meer personeelsleden nemen een onderdeel op zich als het gaat over beleid D&I, ofwel het uitvoeren van onze missie.

14: Vrijwilligers in het museumcafé. Foto: Willemien Kamps.

We werken met een divers museumteam, met mensen die voor een deel zelf of in hun directe omgeving te maken hebben (gehad) met psychische aandoeningen. Daarnaast streven we expliciet naar neurodiversiteit. Om iedereen binnen de organisatie een stem te geven, volgde het personeel de cursus Deep Democracy, ons team kent tevens een facilitator die de elementen van Deep Democracy doorvoert in vergaderingen en vinger aan de pols houdt. Omdat mentaal welzijn van belang is, zijn er regelmatig (interne) workshops rondom dit thema en geven we personeel en vrijwilligers de

gelegenheid om bijeenkomsten te bezoeken. Iedereen heeft recht op een 'geluksdag' en een jaarlijks *wellbeing* gesprek.

Toegankelijkheid voor het publiek

Met onze kunst- en cultuurprogramma's maken we mentale gezondheid bespreekbaar. Onze publieksprogramma's staan daar centraal in, waarin we neurodiversiteit en inclusie structureel agenderen. Er is expertise in huis als het gaat om traumasensitief en prikkelarm programmeren.

Ook fysiek willen wij een toegankelijk museum zijn. Daarom zijn onze beide locaties rolstoel- en rollator toegankelijk. In het monumentale Dolhuys konden niet alle doorgangen in de museumroute worden aangepast voor gemotoriseerde rolstoelen. In de opstelling van onze exposities hebben we daar rekening mee gehouden, doordat ons inhoudelijke verhaal te zien is in de voor iedereen toegankelijke zalen. Niet alle workshopruimtes hebben een (trap)lift. Die wens is er wel. In beide musea is een rolstoeltoegankelijk toilet aanwezig. Ons museum houdt rekening met zichtbare en onzichtbare drempels.

Wij faciliteren toegankelijkheid op:

- **Hulphond:** Museum van de Geest is toegankelijk met een hulphond voorzien van een tuigje.
- **Prikkels:** Museum van de Geest is niet prikkelvrij. Daarom organiseren we speciale prikkelvriendelijke museumdagen. We onderzoeken of het museum op alle dagen prikkelvriendelijk kan worden ingericht. De prikkelvriendelijke openingen worden georganiseerd door de vrijwilligers met affiniteit voor het onderwerp, gecoördineerd door de sociale media-manager (met ervaringsdeskundigheid) onder supervisie van het MT-lid.
- **Begeleiding:** Bezoekers die zich niet zelfstandig door het museum kunnen bewegen, mogen een begeleider meenemen. De begeleider krijgt gratis toegang.
- **Tekstueel:** Onze publieksteksten worden, waar dat kan, in B1 geschreven. Er wordt rekening gehouden met makkelijke taal door expertise in te zetten van Door Lotje Getikt.
- **Conceptueel:** Stemmen staan centraal. We werken niet met labels of diagnostische begrippen, personen vertellen hun eigen verhaal in hun eigen woorden. Onze concepten worden getoetst bij bureau Ervaringskracht, een initiatief van Cordaan.
- **Digitaal:** Onze website is in het laatste kwartaal van 2023 vernieuwd online gezet, het gaat hier om een duurzame website die toegankelijk is op desktop en mobiel en geoptimaliseerd voor de gebruiker. Bezoekers kunnen prikkelarme informatie aangereikt krijgen.
- **Financieel:** Het museum is in Haarlem gratis te bezoeken met een Haarlem Pas en in Amsterdam met een Stadspas voor de minima doelgroepen. We stellen het museum jaarlijks gratis open tijdens Open Monumenten weekend en de Verjaardag van de Stad Haarlem. De wens is om voor meer doelgroepen gratis of tegen gereduceerd tarief toegang mogelijk te maken.
- **Toiletten:** In beide musea is een rolstoeltoegankelijk toilet aanwezig. In Haarlem zijn er genderneutrale toiletten (in Amsterdam wordt gebruik gemaakt van de voorzieningen van H'ART Museum).

3. Hoe gaan we dat doen?

3.1 Meerjarig activiteitenprogramma

Onze uitgangspunten voor programmeren (zorg voor de geest, verbeelding van de geest en denken over de geest) komen terug in onze activiteiten voor de komende vier jaar. Elk van deze activiteiten dragen bij aan onze missie voor inclusiviteit, neurodiversiteit en anti-stigma. Hierna beschrijven we hoe onze ambities vorm krijgen via onze tentoonstellingen en andere programma's. Daarna gaan we in op ons publieksbereik en staan we specifiek stil bij ons educatie- en participatieprogramma en de genreontwikkeling van outsiderkunst.

15: Vaste tentoonstelling in Museum van de Geest | Haarlem. Foto: Bastiaan van Musscher.

Het belevingsprogramma Kunst en Mentale Gezondheid 2025-2028

Museum van de Geest organiseert jaarprogramma's voor het uitvoeren van haar missie, waar tentoonstellingen en alle andere activiteiten onderdeel van uitmaken. We willen mentale gezondheid bespreekbaar maken en na de coronajaren lijkt dat alleen maar aan belang gewonnen te hebben. Dit komt nadrukkelijk terug in ons programma voor de komende vier jaar, waarbij we onze tentoonstellingen en activiteiten koppelen aan themajaren. We werken vanuit zogeheten tijdgeestthema's, waarbij we universele thema's verbinden aan wat er speelt in de samenleving. In onze programma's staat de combinatie van kunst en mentale gezondheid altijd centraal en speelt outsiderkunst een prominente rol.

De vier themajaren zijn Slaap, Natuur, Sociale Omgeving en Zingeving in combinatie met mentale gezondheid. Ze zijn zo gekozen, omdat ze allemaal van invloed zijn op een positieve gezondheid (naar het gedachtegoed van Machteld Huber). We weten dat beweging of de relaties met familie en vrienden van invloed zijn op ons mentaal welzijn. En wie een nacht niet goed geslapen heeft, weet hoe dun de grens is tussen je mentaal sterk en zwak voelen (bovendien is dromen een groot thema onder neurodiverse en niet-neurodiverse makers).

2025

Slaap & Mentale gezondheid

Powernaps: de slaapverwekkende tentoonstelling die goed is voor de geest
(Outsider)kunst: Dromen & Symbolen: Freuds Droomland

Boekendubbelgangers voor toekomstdromen en voor het slapen gaan.
Mindfulness in het museum: Dagdromen bij andere musea

Met (outsider)kunst van: Alfred Kubin, Mies van der Perk, August Natterer, Louis DeMarco, Takahiro Shimoda en Desmond TjonaKoy. Met fotografie van Riebeek en Riebeek. Met theatrale installatie en performances van Tijd van de Wolf (Alexandra Broeder, Sacha Zwiers, Roald van Oosten).

2026

Natuur & mentale gezondheid

Zorgzaal: Shirin-yoku: bosbaden in de kunst (The Healing environment)
(Outsider)kunst: Animal therapy

Boekendubbelgangers: dieren en natuur
Mindfulness in het Museum: the art of nature bij andere musea

Met (outsider)kunst van onder andere Louis Wain en Yoshihiro Watanabe, M. Anesi, Aradne, Jeroen Pomp. Met fotografie van Melanie Bonajo, Jantien de Bruin, Riebeek en Riebeek. Met theatrale installatie en performances van Tijd van de Wolf (Alexandra Broeder, Sacha Zwiers, Roald van Oosten).

2027

Sociale omgeving & Mentale gezondheid

Tableau Vivant: van Gogh in familieopstelling
(Outsider)kunst: Mommy dearest & Daddy issues

Boekendubbelgangers: vriendschap en familie
Mindfulness in het museum: Ik en de ander in andere Musea

Met (outsider)kunst van onder andere Marie Suzuki, Toshiko Yamanish, Sakiko Kono en Takako Shibata. Met werk van Grayson Perry, Yayoi Kusama en Esther Hans. Met fotografie van Sander Troelstra en Riebeek en Riebeek. Met theatrale installatie en performances van Tijd van de Wolf (Alexandra Broeder, Sacha Zwiers, Roald van Oosten)

2028

Zingeving en mentale gezondheid

De Heilige Dymphna, de beschermheilige van de geest
(Outsider)kunst: Van God Los: Op zoek in de kunst naar bezieling en regie over het leven

Boekendubbelgangers: zingeving en spiritualiteit
Mindfulness in het museum : Zin in zingeving bij andere musea

Met (outsider)kunst van Arthur Prins, Kenichi Yamazaki en kunstenaars van La pureza del Arte (Mexico) en Studio Reira (Cuba). Met fotografie van Riebeek en Riebeek. Met theatrale installatie en performances van Tijd van de Wolf (Alexandra Broeder, Sacha Zwiers, Roald van Oosten)

We maken jaarprogramma's waar de kunsttentoonstellingen en ontwikkelactiviteiten onderdeel van uitmaken, evenals alle andere activiteiten zoals lezingen, symposia of educatieprogramma's. We maken daarbij gebruik van onze eigen collecties en van onze ervaring met het programmeren en cureren van de afgelopen vijftien jaar. Bij de samenstelling van onze programma's zoeken we actief naar de, wat wij noemen, avant-gardisten van de geest; kunstenaars die een nieuwe, andere blik werpen op de geest en ons mens-zijn. Met deze kunstenaars gaan we vervolgens duurzame relaties aan. We gebruiken bestaand werk en geven opdracht tot nieuw werk. Bovendien vragen we kunstenaars om voor ons te cureren. Zo vroegen we het kunstenaarsduo Martin en Inge Riebeek om werken te cureren vanuit hun eigen collectie 500 digitale kunstportretten over de essentie van het leven en gezamenlijk met ons nieuwe werken te maken. En geven we Tijd van de Wolf van Alexandra Broeder ruimte in ons museum om haar theaterwerk, met identieke missie als de onze, door te ontwikkelen, te onderzoeken en te ontsluiten voor publiek. Bij iedere kunstenaar kijken we daarbij naar de artistieke kwaliteit en de intrinsieke motivatie.

16: Optreden 'The Creature' in binnentuin Museum van de Geest. Foto: Pascal Bonnier Kok.

Ontwikkeling van outsiderkunst en haar makers

Speciale aandacht gaat de komende jaren uit naar het verder ontwikkelen en verdiepen van outsiderkunst. We vinden het namelijk van groot belang om in onze neurodiverse samenleving de kunst van neurodivergente kunstenaars zichtbaar te maken voor een breed publiek en meer positie te geven binnen de beeldende kunstsector. We geven outsiderkunst plaats en aandacht als een genre met een authentieke eigenheid. Het museum is op nationaal en internationaal gebied toonaangevend

in dit genre. Outsiderkunst biedt podium aan neurodiverse kunstenaars, doorbreekt stigmatisering en bevraagt onze huidige kunstopvatting. Het levert zo een belangrijke bijdrage aan een toegankelijke kunst- en cultuursector en een neurodiverse samenleving. We werken zoveel mogelijk met en geven ruimte aan neurodivergente of ervaringsdeskundige makers. Door de duurzame relaties die we aangaan bouwen we aan een gemeenschap van kunstenaars die werken aan de verbeelding van de geest.

De komende vier jaar versterken we onze rol als voorloper en volger van nationale en internationale ontwikkelingen. Dat doen we door:

- Scouten van talent
- Begeleiden en stimuleren van makers
- Stimuleren representatie en zelfrepresentatie van makers
- Stimuleren om outsiderkunst onderdeel te laten zijn van regulier kunst- en cultuuraanbod en als onderdeel van kunstopleidingen
- Presentaties en publicaties van nationale en internationale ontwikkelingen
- Symposia voorafgaand aan onze openingen
- Jaarboeken outsiderkunst
- Essays op thema's
- Colleges over de historie en toekomst van outsiderkunst
- Curatorenprogramma's

Cultuurparticipatie cross-sectorale samenwerking op Kunst & Gezondheid

Kunst en cultuur zijn goed voor je gezondheid. Via cultuurparticipatie-activiteiten op het gebied van kunst en gezondheid (zoals workshops, masterclasses, symposia en netwerkbijeenkomsten) dragen de cross-sectorale samenwerkingsverbanden van het museum bij aan het zorg-, welzijn- en cultuuraanbod. Het cultuurparticipatieprogramma is deels direct bedoeld voor mensen met stress-gerelateerde klachten, mensen die re-integreren na burn-out en cliënten uit de VG- en GGZ-sector. En deels specifiek bedoeld voor professionals: om zo bij te dragen aan de ontwikkeling, vernieuwing en deskundigheidsbevordering in zowel de zorg- en welzijnssector als de kunst- en cultuursector.

We hebben het cultuurparticipatieprogramma Kunst & Gezondheid ontwikkeld met mentale gezondheidsambassadeurs, en verdeeld in drie type activiteiten: museumactiviteiten, academieactiviteiten en atelieractiviteiten. Onder deze 3 categorieën vallen concrete deelactiviteiten voor verschillende doelgroepen:

1. **Kunst en gezondheid: Museumactiviteiten gericht op participatie in co-creatie**
  - Historische binnentuin programmering: helend theater van Tijd van de Wolf / Alexandra Broeder met jongeren
  - Prikkelvriendelijke museumopenstellingen 2 X per jaar
  - Publieksmedewerkers museum werven en begeleiden vanuit re-integratie
  - Publieksmedewerkers museum werven en begeleiden vanuit dagbesteding

2. **Kunst en gezondheid – Academie activiteiten**
  - Landelijk symposium Kunst en Mentale gezondheid 1 X per jaar
  - Regionale netwerkbijeenkomst Kunst en Mentale gezondheid 1 X jaar
  - Stigma Awareness Workshops voor cultuur en welzijnsprofessionals 6 X per jaar
  - Masterclasses voor trainers Mindfulness in het Museum 2X per jaar
  - Masterclass Kunst en Design voor Creatief Therapeuten 1X per jaar
  - Leerstoel Kunst en Zorg doorlopend onderzoek

3. **Kunst en gezondheid: Atelier activiteiten**
  - Mindful Break voor mensen in re-integratie traject of stressgerelateerde klachten 24 X per jaar
  - Mindful Break voor mensen met trauma gerelateerde klachten 12 X per jaar
  - Kintsugi Workshops voor mensen met stressgerelateerde klachten 12 X per jaar
  - Creative journaling workshops voor (jonge) mensen met stressgerelateerde klachten 12 X per Jaar

17: De Bovenkamer. Foto: Bastiaan van Musscher.

Partners van het cultuurparticipatieprogramma zijn de Hersenstichting, Cordaan, Mind Us, RIBW K/AM, Hartekamp Groep, Raphaël Stichting, Recover2Work, GGZ inGeest, Partner in Werk, UWV, Staat van Dienst, Roads (Arkin), Van Gogh Museum, Ovartaci Museum Denemarken, Flow Magazine, Erasmus Universiteit, BFC Compassionate Care & Mindful Medicine, Nederlandse Vereniging voor Beeldende Therapie en Tijd van de Wolf/ Alexandra Broeder.

Bij ons activiteitenprogramma werken we aan een aantal impactdoelen, oftewel op welke manier we impact willen genereren door middel van onze activiteiten.

Het meten van onze impact

In de zomer en het najaar van 2023 is onze eerste wetenschappelijk impactmeting gedaan door een master student van de Erasmus Universiteit, Culturele Economie en Ondernemerschap in Rotterdam. We hebben de impact laten meten van onze vaste tentoonstelling in Haarlem. Daaruit bleek dat Museum van de Geest met de tentoonstellingen actief bijdraagt aan destigmatisering van psychische kwetsbaarheid. De wens is om deze impactmeting om te zetten naar een tool die wij kunnen inzetten om structureel onze impact te meten, niet alleen van de vaste tentoonstelling, ook van onze projecten. In de komende jaren is dit niet alleen een aandachtspunt, maar zetten we hier actief op in met een aantal impactdoelen.

Impactdoelen

1. Mentale gezondheid bespreekbaar maken

Ons doel is om mentale gezondheid bespreekbaar te maken, vooroordelen te doorbreken, stigmatisering aan te pakken met als doel een gelijkwaardige inclusieve samenleving waar iedereen mee kan en mag doen. Op korte termijn bieden we aan om de Universele Verklaring van de Open Geest te ondertekenen. Op dit moment doen 50% van onze bezoekers hieraan mee. Op korte termijn reiken we meer handvatten aan onze bezoekers om bewust te kiezen voor ondertekening. Dit doen we door het bieden van speciale producten (bv. voor jongeren: Lespakket 'de Bovenkamer', Vragenlijst 'boekendubbelganger' voor jongeren en het algemene publiek en op maat routes en exposities. Hiermee zullen we 75% van de bezoekers bereiken in 2028.

2. Emancipatie outsiderkunst

Outsiderkunst heeft nog geen vaste plaats in de kunstcanon en in (rijks)musea. We gaan ons inzetten om bij musea het genre vaker vertegenwoordigd te krijgen. Onze activiteiten dragen bij aan dit streven. De impact die we willen bereiken is dat musea bij het cureren outsiderkunst als een optie meenemen, om de wezenlijke omslag te maken en de makers van deze stroming de waardering te geven die hen toekomt. Dit vraagt een langere adem. Op korte termijn zullen we

dit nog niet bereikt hebben, maar we streven ernaar dat in de periode tot 2028 3 Nederlandse musea een of meerdere werken hebben gecureerd.

3. Impactmeting vast onderdeel

Op verschillende vlakken verzamelen wij de output van onze activiteiten, zoals bijvoorbeeld aantal bezoekers, aantal ondertekenaars Universele Verklaring van de Open Geest, deelnemers jongerenprogramma's. Dit is een eerste stap om onze doelstellingen en onze impact structureel te kunnen gaan meten. We gaan voor projecten formuleren welke verandering wij bij onze doelgroep bereikt willen hebben en de uitkomsten evalueren en de veranderingen borgen. In 2028 hebben wij voor alle nieuwe projecten een O-meting en een tweede meting. De komende vier jaar gebruiken we om onze impact-methodiek te ontwikkelen. Afgelopen jaar is een eerste onderzoek gedaan door een masterstudent van Erasmus Universiteit.

18: Universele Verklaring van de Open Geest. Foto: Bastiaan van Musscher.

3.2 Publiek en participatie

Met onze kunst- en cultuurprogramma's zet Museum van de Geest zich dagelijks in om mentale gezondheid bespreekbaar te maken. We willen ons publiek inspireren en aan het denken zetten over stigma's en het belang van mentale gezondheid. Wat is normaal en wat is raar? We willen het publiek verrassen en laten nadenken over de normen, waarden en verwachtingen die je jezelf oplegt, die je worden opgelegd en die je de ander oplegt. We geloven namelijk dat een open geest een gezonde geest is die ruimte biedt voor alles wat in onszelf leeft en in de ander.

Nieuwe tentoonstellingen/programma's toetsen we altijd aan de volgende drie doelstellingen:

	Doelstelling
New Public	Onderwerp trekt een nieuw publiek.
New Partners	Betrekken juiste expertisepartners.
New Power	Publiek, kunstenaars, medewerkers, museum professionals verwerven nieuwe vaardigheden. Meer kennis en empowering in de samenleving.

We stellen onszelf de vraag wat we het publiek mee kunnen geven op bepaalde thema's, qua kennis, vaardigheden of ervaringen (new power), welke nieuwe doelgroepen bereiken we daarmee (new public) en welke partners we daarbij nodig hebben (new partners).

Ons publiek en bereik

In Haarlem zijn de bezoekersaantallen inmiddels gegroeid naar bijna 30.000 per jaar. In Amsterdam ontvangen we gemiddeld 85.000 bezoekers per jaar. De twee locaties hebben elk hun eigen bezoekersgroep, waarmee we onze missie bij verschillende groepen onder de aandacht weten te brengen. In Haarlem voeren we al langere tijd bezoekersonderzoek uit, waardoor we veel weten over het profiel van onze bezoekers. Gebaseerd op het culturele doelgroepenmodel valt 23% van ons publiek onder de zogenaamde Cultuurliefhebber. De Proevende buitenwijker en Culturele alleseter zijn allebei goed voor 13%. Gemiddeld geven bezoekers ons een 7.8. 40% van de bezoekers heeft veel waardering voor het museum en 35% zelfs bijzonder veel. Bezoekers vinden ons uniek, creatief, onbevooroordeeld, inclusief, interactief en nieuwsgierig. In Haarlem komt de helft van de bezoekers uit Noord-Holland zelf. In Amsterdam komt naast de reguliere museumbezoeker een internationaler publiek. Voor beide locaties geldt dat we naast individuele bezoeken inzetten op groepsbezoeken uit het onderwijs, bij de GGZ/VG-achterban en andersoortige organisaties die bij ons een ruimte boeken.

De keuze voor onze jaarthema's geeft ons de mogelijkheid om per jaar en per activiteit te focussen op specifieke groepen. Omdat onze activiteiten om kunst en zorg samen te laten smelten nog niet mainstream is, nemen we onderwerpen die resoneren in de maatschappij als voorbeeld om de potentiële bezoeker te interesseren. Zo combineren we de vraag naar preventie en zingeving met mindfulnessprogramma's op basis van kunst. De bezoeker zoekt een preventieve oplossing of zingeving en ontdekt de kracht van kunst. Of een historisch thema over zorg voor psychiatrische

patiënten tijdens WOII geven we een actuele en eigen stem door werk van een outsiderkunstenaar hierover te presenteren. We bereiken zowel de historisch als outsiderkunst geïnteresseerde bezoeker en maken voor elk een ander gezichtspunt toegankelijk. Deze aanpak resulteert erin dat we per thema, curator, kunstenaar, activiteit een communicatieplan opstellen en aanvullende doelgroepen benaderen. Dit volgt uit ons uitgangspunt dat wij New Partners, New Public en New Power willen toevoegen.

Een tweede kenmerk in onze aanpak is dat wij ons niet alleen richten op de individuele bezoeker, maar juist ook op collectief bezoek. In Haarlem zijn we actief als organisatie en als 'locatie' in de wijk en omgeving. Voor gezinnen hebben we specifiek aanbod zoals de 'Boekendubbelganger'. We organiseren prikkelarme bezoeken voor de neurodiverse bezoeker en de Slow Art route om rustig enkele kunstwerken met uitleg te bekijken. Daarnaast doen we wanneer mogelijk mee aan allerlei activiteiten zoals de Open Monumentdagen, Museumnacht, het Grachtenfestival, etc. We hebben verder mogelijkheden voor ondernemers om onze locatie en/of vergaderzalen te huren. De Haarlemmers bereiken we via Haarlemse kanalen als Haarlem Marketing/VVV, Haerlems Bodem, Haarlems Dagblad en Haarlem blogs/socials. Haarlem Marketing promoot Haarlem als cultuurstad, waarin wij worden meegenomen. Niet alleen naar landelijk toerisme, ook naar Haarlemmers zelf. We zorgen voor flyers en folders die verspreid worden naar de VVV.

In Amsterdam sluiten we waar mogelijk aan bij Amsterdamse activiteiten zoals Museumnacht Amsterdam en het Amsterdam Dance Event (ADE). We werken nauw samen met de andere twee musea waar we het gebouw mee delen. We zetten in op Amsterdamse media en werken met mediapartners (Amsterdam en partners) voor de marketing. Voor bezoekers zijn wij aantrekkelijk vanwege de jaarlijks wisselende tentoonstellingen met themagerichte aanvullende programma's, waarvoor wij separaat pers benaderen en onze socials inzetten. Bovendien is de interactie met de andere twee musea een toevoeging voor zowel Amsterdammers, dagjesmensen als voor internationale toeristen.

Omdat wij veel samenwerken met partners maken we veel gebruik van de (gerichte) communicatiekanalen van de partners, waarmee we hun medewerkers en hun relatienetwerk bereiken. Hiermee bereiken we individuele bezoekers, maar vanuit deze contacten wordt ook vaak een collectief bezoek georganiseerd. Dit zijn bijvoorbeeld de medewerkers van Cordaan, de Hartekamp Groep of GGZ-instellingen. Zij bezoeken ons als groep op uitnodiging van ons of bijvoorbeeld als onderdeel van hun 'onboarding'-programma. Voor dit programma wordt ons aanbod gebruikt als verdieping van de kennis. Het museale aanbod of speciale trainingsprogramma's, zoals stigma awareness, zijn hiervoor de elementen. Een essentiële pijler in onze collectieve aanpak zijn de scholen, waarover meer in het kopje Educatie.

We vergroten de online verkoop van tickets op de website (met SEO en Google Grants/Ads), door verbeteringen aan te brengen in het systeem van ticketverkoop, door nog meer in te zetten op groepsbezoeken (ook op dinsdag, dus buiten reguliere openingstijden), door gerichte en op maat

gemaakte marketing en pr (familiebezoek tijdens de vakanties), door actief scholen (warm en koud) te benaderen met ons educatieve aanbod en door onze warme contacten te voorzien van proposities met toegevoegde waarde (denk aan bv acties, bijzondere activiteiten en korting voor cliënten of medewerkers).

19: LeBelle spelers tijdens voorstelling 'Untitled'. Foto: Bastiaan van Musscher.

Meedoen van diegenen die buiten de boot vallen

Onze programmering is enerzijds bedoeld voor een breed publiek. Daarnaast richten we ons op die doelgroepen die juist vaak buiten het systeem vallen. Dat doen we door het tentoonstellen van outsiderkunst, onze inzet voor makers van outsiderkunst en we ontwikkelen activiteiten voor mensen die re-integreren, jongeren die zijn uitgevallen op school of we besteden aandacht aan burn-out. Onder Educatie gaan we nadrukkelijk in op onze activiteiten voor jongeren, omdat mentale gezondheid en jongeren een belangrijke pijler voor ons vormt. Alles wat wij doen, ontwikkelen we samen met de mensen waar het over gaat en voor wie het is. Geen enkel programma wordt ontwikkeld zonder dat de gemeenschap over wie het gaat wordt betrokken, via onze partners als MindUS, Cordaan of de Hersenstichting of juist door de inzet van ervaringsdeskundigen. Al twintig jaar werken we samen met ervaringsdeskundigen, zodat we thema's kunnen behandelen zoals een leven met een depressie of het gevoel buiten te worden gesloten.

Een mooi voorbeeld van onze participatie-aanpak is ons project in het kader van de viering van 750 jaar Amsterdam in 2025. We gaan de kunst van het leven vieren met alle inwoners. In het project LANG

ZULLEN WE LEVEN kunnen Amsterdammers zichzelf één dag cadeau geven aan een zorginstelling bij hen in de buurt, omdat voor deze bewoners de toegang tot kunst en cultuur niet meer vanzelfsprekend is. In totaal werken ruim 50 zorglocaties mee. Samen met een cliënt van een Amsterdamse zorginstelling ervaren ze vervolgens een levenskunstactiviteit: beleef een mooi verhaal, maak samen poëzie of creëer een kunstwerk op basis van een gesprek over de kunst van het leven. Het kwaliteitsdoel is dat tijdens de verjaardag van Amsterdam cliënten van Amsterdamse zorginstellingen met uiteenlopende zorgbehoeftes laagdrempelig een hoogwaardige cultuuractiviteit beleven. Kunstenaars zijn als gastcuratoren verantwoordelijk voor de artistieke kwaliteit van de cultuuractiviteiten en worden voor de verschillende doelgroepen ondersteund door zorgexperts van Cordaan. “Het bijzondere aan het programma vindt de commissie dat hoogwaardige kunst en een sociale doelstelling samenkomen”, aldus de beoordelingscommissie Subsidieregeling 750 Kunst en Cultuur, Gemeente Amsterdam.

Mindfulness in het Museum

Een ander groot programma is Mindfulness in het Museum. Dit programma laat je vertragen, met aandacht naar kunst te kijken en nieuwsgierig te zijn naar de ander. Het draagt bij aan onze mentale gezondheid en de-(zelf)stigmatisering waarbij kunst het cruciale communicatiemiddel is. Museum van de Geest is voorloper van het brengen van mindfulness in het museum. Het museum biedt het publieksprogramma A Mindful Break voor de regulier bezoeker, Geestkracht voor teams en het programma GeneesKunst voor zorgprofessionals. Daarnaast ontwikkelde het de multidisciplinaire kunstinterventie Mark to the Music waar mindfulness meditatie wordt gecombineerd met muziek en tekenen. Om het programma Mindfulness in het Museum verder uit te bouwen bood Museum van de Geest de allereerste Train de Trainer Mindfulness in Museums. Om Mindfulness in het Museum door te ontwikkelen, verder te brengen in het museale landschap en het museum hier als kenniscentrum de expertise op te behouden is een meerjarenplan ontwikkeld.

Digitaal aanbod

We willen ons aanbod voor zoveel mogelijk mensen beschikbaar stellen en zetten daarom volop in op ons digitale aanbod. In coronatijd zijn we begonnen met onze eerste online tentoonstelling ‘Over het hoofd gezien’, een interactieve online-tentoonstelling over zorgen voor de geest in coronatijd. Sindsdien verrijken we veel tentoonstellingen met een online expositie. Onze vernieuwde website is zo ingericht dat de exposities onderdeel uitmaken van het geheel. Dat stelt ons in staat om een groter publiek toe te trekken naar deze pagina’s. Bezoekers van het museum kunnen onze exposities en alle kennis die wij verzamelen over de kunst thuis uitgebreid bekijken, beleven en verder onderzoeken. Bovendien blijven de exposities online toegankelijk en onderzoekbaar, ook na afloop van de fysieke expositie. Men kan het onderwerp thuis uitgebreid bekijken, beleven en verder onderzoeken. Dat sluit aan bij onze rol in het opbouwen en delen van kennis. We werken momenteel aan verdere uitbreiding van ons online portal. De te ontwikkelen online colleges over outsiderkunst sluiten aan bij die rol van kennisdeler. Onder meer docenten kunnen gebruik maken van deze colleges.

20: 'Vind je boekendubbeltanger'. Foto: Bastiaan van Musscher.

In onze programma's en educatie gaan we een stukje verder en nodigen we het publiek uit om mee te doen. Onze educatie is interactief en hierin maken we gebruik van gamificatie. Leerlingen en studenten doen online games waardoor ze actief aan de slag gaan met de educatie die we ze bieden. Overigens doen we dat ook 'offline' en in het museum, maar voor wie niet naar het museum toe kan komen, brengen we ons museum naar de klas. In de toekomst is de wens om deze toepassing van gamificatie op een volgend niveau te brengen: met een level in Minecraft samen met Van Gogh Museum en Kröller-Müller Museum welke mentale gezondheid bespreekbaar maakt. Tot slot moedigen wij bezoekers aan om gebruik te maken van een multimedia of audiodevice. In de device zijn verdiepende interactieve informatie en spellen te vinden, die bijdragen aan het invoelen van de besproken thema's.

3.3 Educatie

Kunst en cultuur zijn bij uitstek een manier om mentale gezondheid voor jongeren laagdrempelig bespreekbaar te maken. En dat wordt alleen maar belangrijker. De mentale gezondheid van jongeren staat al geruime tijd onder druk. Als het aan jongeren ligt, krijgen zij op school standaard les over mentale gezondheid. Museum van de Geest heeft een rijk educatieprogramma ontwikkeld, waarbij we kinderen en jongeren middelen aanreiken om ze actieve, veerkrachtige en mentaal gezonde burgers te laten worden. Voor verschillende doelgroepen is er een divers aanbod, waarmee we nu al 10.000

leerlingen per schooljaar bereiken. We hebben daarbij ingezet op programma's voor iedere leeftijdsgroep.

Met ons digitale lesprogramma de Bovenkamer richten we ons specifiek op leerlingen van 15 tot 20 jaar op middelbare scholen, het MBO en het HBO, waarbij leerlingen via verschillende games geprikkeld worden om te leren zich te uiten als het gaat over mentale gezondheid. Zo wordt er *geswiped* met kunst in de discussie over wat 'normaal' of 'gek' is en maken leerlingen een soundscape van hun binnenwereld om de ander te laten voelen wat ze ervaren. Juist door ons programma digitaal aan te bieden, zijn we in staat om scholen door heel Nederland te bereiken. De Bovenkamer is mogelijk gemaakt door onder andere de Nationale Wetenschapsagenda, naast andere particuliere fondsen. De inhoud is ontwikkeld in samenwerking met NeurolabNL: dé werkplaats voor hersen-, cognitie- en gedragsonderzoek. In het voorjaar van 2024 doen we een impactmeting naar de werking van ons online lespakket de Bovenkamer.

21: 'Maak je eigen gebruiksaanwijzing'. Foto: Bastiaan van Musscher.

Voor jongeren die ons bezoeken hebben we specifieke programma's ontwikkeld:

- Voor kinderen uit groep 6, 7 en 8 (PO, 8-12 jaar) en voor Young Adults (VO, jongeren 13-18 jaar) zijn specifieke programma's ontwikkeld. Beide doelgroepen gaan op pad in het museum met een interactieve guide, die hen van alles over de wonderlijke menselijke geest vertelt én helpt hun eigen gebruiksaanwijzing in te vullen. Daaruit komt een

'boekendubbeltanger': een personage uit een boek dat net zo grappig, net zo moedig, zo handig, zo sportief of net zo dromerig is als de deelnemer. Dit is ontwikkeld in samenwerking met het Letterenfonds. De 100 titels in de routes zijn zorgvuldig gecureerd door een extern team boekrecensenten, journalisten en (kinder)boekwinkelleigenaren. Lezen is gezond voor de geest!

- Voor 18+ studenten MBO, HBO en WO bieden we de Open Geest Highlight route (1 uur via een multimedia device) of de Open Geest Rondleiding. Tijdens de rondleiding zetten we hen aan het denken over stigma's en het belang van mentale gezondheid. Wat zie je als je naar een ander kijkt? Wat is normaal en wat is abnormaal? Hoe zorg jij eigenlijk voor je eigen geest?
- MBO en BO Zorg (Beroepsonderwijs) kunnen op excursie en leren over de veelzijdigheid van de geest in combinatie met de geschiedenis van de geestelijke en verstandelijk gehandicapten zorg (ggz/vg). Deze route is ontwikkeld met ervaringsdeskundigen.
- Tot slot is er het programma 'Anders kijken naar kunst'. Tijdens deze interactieve rondleiding gaan jongeren op zoek naar betekenissen in kunstwerken, terwijl ze met aandacht en respect luisteren naar elkaars verhalen. De rondleiding volgt de techniek van Visual Thinking Strategy, ontwikkeld in het Museum of Modern Art (MoMA) in New York. Het is een laagdrempelige manier om samen over kunst te praten, die ontzettend goed aansluit bij outsiderkunst. Het is geschikt voor PO, VO en MBO en bijzonder geschikt voor Speciaal Onderwijs (SBO en VSO).

4. Organisatie

Op 1 januari 2024 bestaat de organisatie uit 19 vaste medewerkers, 13 oproepkrachten, 54 vrijwilligers en 5 ZZP-ers. Onze groep enthousiaste vrijwilligers is onmisbaar. Ze werken voor en achter de schermen, bij de kassa, audiotours, als rondleider of medewerker bij de afdeling reserveringen. Ze zijn onze ambassadeurs en we zien hun bijdrage als meer dan 'helpende handen'. Daarnaast zijn er op jaarbasis 10 tot 20 re-integratiekandidaten die in ons museum werkervaring op doen met als doel om weer door te groeien naar betaald werk. Jaarlijks stroomt meer dan 50 procent van deze re-integratiekandidaten succesvol uit.

We streven naar een eenvoudige organisatiestructuur. Er is een directeur-bestuurder, die samen met de adjunct-directeur, hoofd Marketing & Communicatie en het hoofd Bedrijfsvoering het Management Team (MT) vormt. De bestuurder wordt gecontroleerd door een Raad van Toezicht (RvT). Het MT vormt de dagelijkse leiding van het museum. De artistieke leiding is belegd bij de directeur en de adjunct-directeur, waarbij er een onderscheid is gemaakt tussen de collecties en de programma's.

Naleven van de Codes

Het Museum van de Geest draagt bij aan een gezonde cultuursector onder andere door de culturele codes en reglementen na te leven. Met name op het gebied van neurodiversiteit en bespreekbaarheid van mentale gezondheid mag het museum zich voorloper noemen. Onze boodschap is niet iets wat we vertellen, het is ons DNA, verankerd in onze werkwijze en de manier waarop we menskracht inzetten. Het is tevens verweven in onze communicatiestrategie.

22: *Tabu, Ahmen Türkmén. Foto: Bastiaan van Musscher.*

Code Diversiteit en Inclusie

De missie van het Museum van de Geest is gebaseerd op het principe van gelijkheid, gelijkwaardigheid en non-discriminatie. Door de missie van het VN-verdrag voor de rechten van de mens en de code D&I na te streven, creëren we een samenleving waarin iedereen zich thuis voelt en iedereen op zijn of haar manier mee kan doen. We hanteren ons D&I beleid nauwgezet en plaatsen dat openbaar op onze website. In de paragraaf over Toegankelijkheid (3.4) gaan we nader in op onze visie en werkwijze. Hieronder vermelden we op hoofdlijnen onze omgang met de 4 p's (Programma, Personeel, Partners & Publiek):

- **Programma & Publiek:** Al onze tentoonstellingen vallen binnen de thematiek van mentaal welzijn en de bespreekbaarheid ervan. Bezoekers wordt actief gevraagd om bij ons de Universele Verklaring van de Open Geest te tekenen. In ons programma en onze uitingen houden we rekening met diversiteit die zichtbaar en onzichtbaar is, we noemen dat intern 'kleurrijk'. Denk dan aan gender, beperkingen, opleidingsniveau, seksuele oriëntatie, religie, economische status, en leeftijd.
- **Personeel:** Een MT-lid met expertise op destigmatisering is aangewezen op inclusie en diversiteit. Daarnaast draagt het gehele team verantwoordelijkheid voor een zo inclusief mogelijk programma. De samenstelling van het vaste team is, zoals wij dat noemen, 'kleurrijk', in de zin van opleidingsniveau, seksuele oriëntatie, religie, economische status, gender, leeftijd, kwetsbaarheden en beperkingen. We hebben structureel re-integratieplaatsen voor mensen met een al dan niet tijdelijke psychische kwetsbaarheid die willen terug integreren in betaald werk. Ook hebben we structureel dagbestedingsplaatsen voor mensen met een verstandelijke beperking en helpen daarmee hun participatie te vergroten. Wij rekenen het tot onze kerntaak andere culturele instellingen te inspireren en te motiveren tot het laten participeren van neurodivers publiek en personeel, en manifesteren ons daartoe binnen verschillende netwerken en podia.
- **Partners:** Museum van de Geest heeft samenwerking op het gebied van diversiteit en inclusie als kernthema geïntegreerd in haar partnerschappen. Het bevorderen van inclusie is een gedeelde verantwoordelijkheid; zonder samenwerkingen met partners en zonder andere organisaties die dezelfde doelen nastreven, bereiken we nooit onze missie. We streven ernaar om partners te betrekken die een diverse reeks achtergronden en perspectieven vertegenwoordigen. Dit helpt ons om een inclusieve benadering te waarborgen en ervoor te zorgen dat ons partnerschapsteam weerspiegelt wat we nastreven in termen van diversiteit en inclusie.

In ons beleid voor de komende periode zijn ook verbeterpunten opgenomen. Zo is op het gebied van monitoring en evaluatie de wens om de impact structureel aan te tonen aan de hand van de inspanningen op het gebied van diversiteit en inclusie. De afgelopen periode hebben wij ons wat betreft de invulling van de Code D& I met name ingezet op (het voorlopen in) neurodiversiteit. De komende beleidsperiode willen wij ons actief inzetten op onder andere culturele diversiteit. Hiervoor worden er bijvoorbeeld afspraken gemaakt om toe te treden tot 'Musea Bekennen Kleur'".

Fair Practice Code

Museum van de Geest onderschrijft het belang van een toekomstbestendige arbeidsmarkt en beroepspraktijk van de museumsector en werkt daarom volgens de Fair Practice Code. De code vormt een duidelijke richtlijn in onze dagelijkse praktijk en een evaluatietool om de huidige status en verbeterpunten periodiek vast te stellen. De Raad van Toezicht, de directie en het MT reflecteren jaarlijks op verbeterpunten en de implementatie ervan. In 2022 hebben we als organisatie onder professionele begeleiding een professionaliseringslag ingezet, onder de naam JOOP (Jouw persoonlijke ontwikkelingsplan). JOOP omvat 3 pijlers: Teamontwikkeling, Organisatieontwikkeling en

Bedrijfscultuur. De JOOP-projectgroep zorgt er de komende jaren voor dat er blijvende aandacht besteed wordt aan bovengenoemde thema's met jaarlijks twee ontwikkelsessies voor het team en een jaarlijks gesprek tussen JOOP en het MT. De hoge werkdruk blijft bijvoorbeeld een aandachtspunt dat we jaarlijks op de agenda zetten, ook al zijn er al een aantal maatregelen genomen. De komende periode streven wij naar meer duurzaamheid van onze inkomsten, waardoor er meer stabiliteit zal komen in het personeelsbestand.

Regels en beleid over auteursrechten, eerlijke vergoeding en belangenverstrengeling staan beschreven in de Code Fair Practice. Specifiek over een eerlijke vergoeding hebben wij ook aandacht voor de vergoeding van makers van outsiderkunst, en dit ook onder de aandacht brengen in ons netwerk van ateliers, galleries en musea. Het museum volgt sinds de oprichting in 2005 een CAO, zijnde de CAO GGZ van haar founders. Alle richtlijnen die het museum uit deze CAO volgt zijn vastgelegd in het personeelshandboek van Stichting het Dolhuys. Het handboek wordt jaarlijks geüpdatet door een HR-professional.

Governance Code Cultuur

Bij de inrichting van onze organisatie, bestuur en toezicht volgen we de Governance Code Cultuur. De organisatie zet zich in voor een professioneel en integer bestuur & toezicht, duurzaamheid, diversiteit, en het handhaven van artistieke integriteit op een duurzame en bedrijfsmatig verantwoorde wijze, wat aangeeft dat zowel financiële als maatschappelijke aspecten worden overwogen. Onze Governance code is openbaar en voor iedereen beschikbaar. Op het gebied van veiligheid voert het Museum intern beleid voor een veilige werkomgeving (omgangsvormen en huisregels zijn opgenomen in het personeelshandboek, deze kreeg in 2023 al een update) en er is er is praktisch beleid voor het beveiligen van publiek en goederen. Er is zowel iemand vanuit de organisatie als een RvT-lid (met de portefeuille governance) verantwoordelijk voor de uitvoer van een jaarlijkse evaluatie, het doen van aanbevelingen en aanpassingen en de uitvoer daarvan.

Professionalisering bedrijfsvoering

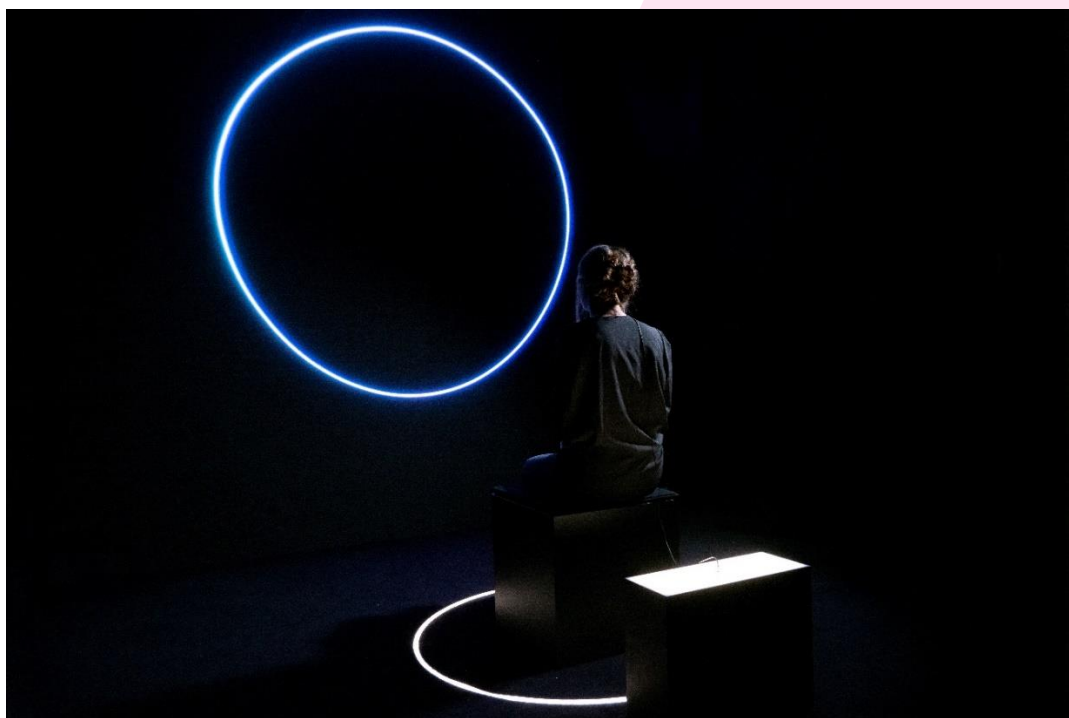
Het Museum van de Geest heeft in 2023 een grote professionaliseringsslag gemaakt op het gebied van bedrijfsvoering. Verschillende ERP-processen zijn geautomatiseerd en/of gedigitaliseerd. Denk hierbij aan CRM (Imuseum), financiële administratie (Lyanthe) en HR (Applied). Deze maatregelen leiden tot een betere monitoring en een significant lagere administratieve druk op de organisatie.

Vergroting verdienvermogen

Op bedrijfsactiviteiten hebben we een omzetstijging in de horeca en verhuur gerealiseerd. Hetzelfde geldt voor de zakelijke verhuur. Door uitbreiding van het aantal verhuurbare ruimtes en een intensieve marketingcampagne is de omzet aanzienlijk gestegen. Ook de uitbreiding en optimalisatie van de museumshop heeft geleid tot een hogere omzet. Ons Museumcafé Thuys heeft haar omzet weten te verhogen door het vergroten van het aantal tafeltjes, een training upselling voor alle medewerkers en

23: Zonder titel, Lionel Plak.

24: Resonance Room, Nick Verstand. Foto: Jip Mus.

een uitbreiding van het aanbod. De bovenstaande drie maatregelen hebben een positieve bijdrage geleverd aan het exploitatieresultaat.

Duurzaamheid

Het museum heeft duurzaamheid opgenomen in zijn beleid en streeft naar milieuvriendelijke praktijken in zijn dagelijkse operaties. Zo zijn we drukdoende een Green Key certificaat te behalen, gaan we zeer bewust om met (tentoonstellings-)materialen en streven wij een zo laag mogelijk footprint na. De gemeente is eigenaar van het gebouw het Dolhuys. Samen met de eigenaar en onderhoudspartner SRO onderzoeken wij alle mogelijkheden m.b.t. verduurzaming van het gebouwde binnen de rijks monumentale- en welstandskaders. VerLEDding van het gebouw heeft al grotendeels plaatsgevonden en wordt in 2024 afgerond.

Circulariteit

In onze tentoonstellingsontwerpen wordt standaard het hergebruik van het bestaande museuminventaris meegenomen. Denk hierbij aan sokkels, meubilair en audiovisuele middelen. Ons depot in Haarlem bevat naast kunst daarom ook een aanzienlijke verzameling herbruikbare middelen t.b.v. tentoonstellingen in onze vestigingen in Haarlem en Amsterdam. Zo voorkomen wij het onnodig gebruik van grondstoffen.

Maatschappelijk verantwoorde inkoop (MVI)

Graag werken wij met lokale partners en leveranciers om een zo laag mogelijke ecologische footprint achter te laten wat betreft inkoop en transport. Daarom heeft Museum van de Geest zich aangesloten bij het Kennemer inkoopplatform. Een collectief van ondernemers dat duurzaam, circulair en sociaal onderneemt in de regio Haarlem en Kennemerland. Museum van de Geest streeft naar partnerships met lokale partners als toeleveranciers. In de praktijk betekent dit dat verschillende producten zoals brownies (Brownies and Downies), appeltaarten (Appeltaart Imperium), vegetarische kroketten (Cas en Kas) en frisdranken (Natur Frisk) t.b.v. ons Museumcafé Thuys worden ingekocht bij lokale sociale ondernemers. Dit sociale en vaak ook ecologische aanbod wordt breed gecommuniceerd in ons Museumcafé en erg gewaardeerd door onze bezoekers. Ten behoeven van het Outsider Art Museum in Amsterdam zijn we lid van de Plantage Amsterdam. Een collectief van culturele instellingen die kennisdeling, collectieve inkoop en verduurzaming als speerpunten hebben.

25: Zonder titel, Maurits Sterkenburg. Foto: Sander Troelstra.